

Sreda, 13. mart 2002.

Svedok Bajram Bukaljiu (Bajram Bukaliu)

Svedok Patrik Bol (Patrick Ball)

Otvorena sednica

Optuženi je pristupio Sudu

Početak u 9.32 h

Molim ustanite. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite, sedite.

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Miloševiću.

UNAKRSNO ISPITIVANJE: OPTUŽENI MILOŠEVIĆ

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Stali smo juče kod ove velike, dobro velike gomile papira koja nosi naziv „Red vožnje“ i „Saobraćajni dnevnik“. Da li vi smatrate da je taj dnevnik trebalo da se vodi na albanskom jeziku?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da. Mislim da je trebalo da se vodi na albanskom jeziku, jer tako je bilo pre devedesetih godina, kao što sam već rekao.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pre svega, nije tako bilo, a dnevnik se vodi na srpskom jeziku iz razloga saobraćaja, a ne iz razloga jezika. Na kom se jeziku mislite vodi dnevnik na železnici u Engleskoj (England), da li na engleskom, ili u Francuskoj (France) na francuskom, ili u Nemačkoj (Germany) na nemačkom?

SUDIJA MEJ: To nije pitanje za svedoka. On je izneo svoje mišljenje o tome.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kako bi, na primer, kontrolor koji dolazi iz Beograda, iz centrale mogao da kontroliše rad na železnič-

koj stanici na kojoj vi radite, kako bi mogao da pregleda dnevnik ako ne zna albanski, u preduzeću koje je vlasništvo države Srbije?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: U takvim slučajevima mi bismo to preveli ili bi kontrolor iz Beograda pitao kolegu iz naše stanice da mu prevede.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, dovoljno je, dovoljno je to objašnjenje mislim za svakog ko je razuman. Rekli ste da je čak bila sklonjena tabla na dva jezika na stanici u Uroševcu (Ferizaj), što nije tačno, pisalo je sve vreme i Uroševac i Ferizaj. Jesam li u pravu ili nisam?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: To je čista laž. Otkada sam ja počeo da radim, od 1982. do 1989. godine, prvo je bilo Uroševac, pa onda Ferizaj, a onda je nakon toga uklonjena tabla Ferizaj i pisalo je samo Uroševac, to je bilo 1992. godine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da, na istoj tabli je pisalo i Uroševac i Ferizaj, ali da ostavimo to. Na ulazu u vaše selo sa obe strane bile su table, i na albanskom i na srpskom, naziva vašeg sela, je li to tačno ili nije?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, to je tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li znate ko je Mijazi Aslani (Mijazi Aslani) iz vašeg sela?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Ne, u mom selu ne postoji neko sa tim imenom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, on je matičar u vašem selu, da li se možda sada sećate?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, bio je jedan Mijazi koji je radio u mojoj kancelariji, ali on nije bio iz našeg sela, on je samo tamo radio.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, Albanac, je li tako, radio u vašem selu Albanac?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da. Da, on je bio Albanac.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Je li vam izdavao dokumenta na albanskom jeziku ili na srpskom jeziku ?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Pa ne bih mogao sada da vam kažem, ali kada bi meni bio potreban neki dokument, ja bih dobio taj dokument na albanskom jeziku. No, ja nisam bio u prilici, nije mi bilo potrebno da tražim neki dokument, međutim, do 1989. godine, mi smo sva dokumenta dobijali na albanskom jeziku.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A ja vas pitam posle 1989. godine, da li vam je izdavao dokumenta na albanskom jeziku ili ne?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Ne mogu sada ništa o tome da vam kažem, jer kao što sam rekao, nakon 1989. godine ja nisam tražio nikakva dokumenta, te ne znam šta je on radio. No, mislim da ta dokumenta nisu bila na albanskom jeziku već verovatno na srpskom jeziku.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa znate za tih deset godina, da li su Albanci dobijali dokumenta na albanskom ili nisu? Recite jesu ili nisu, meni je svejedno šta ćete vi reći, to je najlakše utvrditi. Samo kažite jesu, nisu.

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Ja mogu da svedočim samo o onome šta sam ja video i doživeo na svom radnom mestu. Tamo albanski jezik nije korišten. Što se tiče ostalih dokumenata o kojima me pitate, ja ne mogu ništa da vam posvedočim tu, jer ja mislim da nije potrebno da ja bilo šta o tome kažem ovde.

SUDIJA MEJ: Evo, proveli smo pola sata vezano za pitanje jezika. To je potpuno periferno pitanje. Dakle, gospodine Miloševiću, pređite na drugu temu, molim vas.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pitanje jezika je suštinsko pitanje zbog toga što se ovde govori neistina kojom se tvrdi da je postojala neka diskriminacija.

SUDIJA MEJ: Veće smatra da je to sporedno pitanje. Molim vas, nastavite sa drugom temom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Tema koju nisam završio, a koju je otvorio svedok jeste pitanje ustavnih promena, pitao sam koja su prava ukinuta Albancima tim promenama? Koja su prava njemu ukinuta, on je govorio o jeziku, da li mu je ukinuto neko pravo tim promenama? Šta je on lično iskusio?

SUDIJA MEJ: Vi ste detaljno postavljali pitanja u vezi sa tim u poslednjih pola sata. Mislim da ste tu temu iscrpli. Molim vas, predite na drugu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: A da li to znači da ne postoji nijedno drugo pravo za koje tvrdi da je izgubio ustavnim promenama, osim ovog jezika?

SUDIJA MEJ: On je to pravo spominjao tokom glavnog ispitivanja, dakle, vaša pitanja treba na to da se odnose, a sada vas molim da predete na drugu temu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Rekli ste da su Albanci koji su upotrebljavali albanski kažnjavani procentom plate. Ja tvrdim da niko nije kažnjen zbog toga. Da li vi insistirate na tome da su kažnjavani?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da. Nama su oduzimali određene delove naših plata. Mi nemamo pismene izjave o tome kako bismo dokazali to, ali mnogi su kažnjavani zbog toga što su koristili maternji jezik, u ovom slučaju albanski.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Znači, kada bi primili platu, oni bi vam uzeli iz ruke taj procenat, a ne bi vam dali rešenje da su vam, da su vas kaznili, je l' to tvrdite?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: To se moglo videti na platnu, na platnoj listi, ali mi nismo držali tu dokumentaciju. Što se mene lično tiče, sva moja dokumenta i papiri su izgoreli. To se desilo mnogim drugim Albancima, tako da je nemoguće da mi pokažemo tu dokumentaciju ovde.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Nije sporno da je nemoguće da pokažete tu dokumentaciju ovde, ali ne zato što je izgorela. Kako to da vam je izgorela dokumentacija kada niste imali nikakav požar?

SUDIJA MEJ: Svedok je rekao da je to bilo spaljeno, objasnio je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, ako je vama to objašnjenje dobro, i meni je onda dobro. U pismenoj izjavi koju ste dali, rekli ste da su vas kažnjavali do 30 posto od plate. Juče ste rekli da su vas kažnjavali do 50 posto plate, dakle, kada govorite neistinu?

SUDIJA MEJ: To nije prihvatno pitanje. Gospodine, tvrdi se da ste u izjavi spominjali 30 posto, a ovde tokom svedočenja ste spomenuli 50 posto. Da li možete da nam pomognete i kažete nam koji procenat je tačan?

SVEDOK BUKALJIU: Ja nisam rekao 30 ili 50 posto, već sam rekao 15 posto, i to u roku do šest meseci, dakle, u periodu do šest meseci. To je ono što sam rekao.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ovde piše, ukoliko bi, na primer, jedan Albanac ispisao kartu za nekog putnika sa nazivom polazne i odredišne stanice na albanskom jeziku, od njegove plate bi se odbijalo 30 posto. To piše u vašoj izjavi. Juče ste rekli 50 posto, to piše ovde na kompjuteru. Prema tome, jedno je neistina očigledno, a ja tvrdim da je i jedno i drugo neistina, ali vi ste dali dve potpuno različite izjave. Međutim, nije reč samo o tome. Juče ste rekli, na primer, kada ćemo već o tim takvim razlikama, da su Srbi zapalili četiri kuće toga dana, ima ovde, tačno piše. A u pismenoj...

SUDIJA MEJ: Kog dana, o kom datumu govorite?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Evo, sada ću da vam nađem, mada pretpostavljam da vi to svi imate. Evo, sada ću da vam nađem, u prvoj izjavi svedoka, prvi, drugi, treći, četvrti, peti, šesti pasus na početku kaže: „Dana 5. aprila 1999, oko 9.00, vojska je, dok je napuštala se-

lo, zapalila dve kuće koje je prethodno zauzela." To piše u izjavi. Juče vaš svedok, odnosno svedok dotične tužbe kaže da su zapalili četiri kuće. Verovatno bi...

SUDIJA MEJ: Da, da. Gospodine, postoji razlika u vašoj izjavi vezano za 5. april. U izjavi stoji da su dve kuće spaljene, a juče ste rekli da su četiri kuće spaljene. Da li možete to da pojasnite?

SVEDOK BUKALJIU: Da, mogu. Mislim da to nije veoma važno jer to je bilo na samom početku, kao što sam rekao, a nakon toga su mnoge kuće spaljene. Moguće da sam naveo pogrešan datum za one prve četiri kuće koje su bile spaljene.

SUDIJA MEJ: Izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa ja mislim da vi imate i neke svoje propise i obaveze da preduzimate mere u vezi sa lažnim svedočenjem koje je očigledno ovde.

SUDIJA MEJ: Gospodine Miloševiću, to je komentar. Ako imate nekih drugih pitanja za ovog svedoka, molim vas da mu postavite ta pitanja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kako da nemam, pa tek sam počeo. Nisam razumeo šta ste vi zapazili u vezi sa kretanjem vozova juče kada ste bili ispitivani. Rekli ste da je bio neki neredovni voz, znači, vanredni voz koji nije bio predviđen redom vožnje, pa se nije zaustavio u Uroševcu, a kažete prema redu vožnje je trebalo da se zaustavi. Pa, sada je moje pitanje, kako da se zaustavi prema redu vožnje, ako kažete da nije bio voz po redu vožnje?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Naravno da mogu da objasnim ukoliko mi sudije dozvole. Potrebno mi je za to malo više vremena. Ako želite da objasnim, recite mi. Molim vas da mi vratite onaj saobraćajni dnevnik pa ću objasniti.

SUDIJA MEJ: Molim da se svedoku da dokazni predmet saobraćajni dnevnik.

SUDIJA KVON: Molim da se svedoku da original, mislim da je to bolje.

sekretar: Saobraćajni dnevnik je dokaz Tužilaštva 63. To je već bilo dokazni predmet juče.

SVEDOK BUKALJIU: Mi smo uzeli primer voznog reda, red 37893. Ovaj voz je redovni voz koji prolazi kroz Uroševac. U slučaju kada ima puno putnika doda se broj „3“. Dakle, ovaj voz ide po redovnom redu vožnje i taj voz bi trebalo da se zaustavi u Uroševcu jer taj broj „7893“ se zaustavlja. Dakle, to je maltene isti voz i taj voz je trebao da se zaustavi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ali se nije zaustavio i u čemu je stvar? Šta se desilo?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Voz se nije zaustavio zato što je bio krcat putnicima. I onda je nastavio u pravcu Đenerala Jankovića (Hani i Elezit).

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Znači, nije se zaustavio što nije bilo mesta u njemu?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da. To je tačno. Voz je bio pun.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A ko odlučuje da li će da stane ili ne? Šef stanice ili otpravnik vozova, ko odlučuje o tome?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Obično tu odluku donosi najvažniji funkcioner. Dakle, ta odluka da se voz ne zaustavi, a u nekim vanrednim prilikama to i dispečer može da odluči.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I u gradskom saobraćaju kad je pun autobus on se ne zaustavi na stanici. Šta je u tome nenormalno za vas?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Ali kada govorimo o vozovima i redu vožnje, ne postoji takvo pravilo. On mora da se zaustavi bez obzira da li je voz pun ili nije. To je pravilo i to treba da znaju. Tako je svuda u svetu, u zapadnim zemljama i u ostalim zemljama.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Dakle, ovde je poenta da se voz nije zaustavio na stanici. Je li tako, tako sam shvatio. A vi ste rekli da kad nije bilo mesta u vozu, onda bi šef stanice zvao preko puta autobuskog prevoznika da pomognu putnicima. Je li to bila ustaljena praksa?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Pa obično to nije bila standardna praksa. Mi ranije nismo imali takve slučajeve, no to se desilo tada kada su ljude prevozili kamionima, autobusima, čak i prikolicama i zaprežnim kolima, što nije bilo uobičajeno. To su bile neobične stvari koje su se dešavale i ono što ja želim da kažem jeste da su se te neobične stvari tamo dešavale.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Rekli ste da ste čuli od sveštenika za ubistvo tri lica?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, to je tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Rekli ste u prvoj izjavi da ste čuli 14, juče ste rekli da ste čuli 13. ali svakako vi ta tela niste videli i niste videli nikoga da je ubijen. Da li je tako?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Tačno je da ja nisam lično video ta tri ubistva no činjenica je da su oni ubijeni 13. oko 20.00. A to sam saznao sledećeg dana, 14. oko 10.00. Takođe je tačno da kada smo se vratili u selo, da smo tamo zatekli nova tela. Dakle, nova tela, ne ona tri tela koja sam ranije spomenuo, nego tela četiri druge osobe koji su bili ubačeni u neki bunar ili neku jamu, a zatim smo takođe našli i posmrtnu ostatku dve starije osobe koji su bili spaljeni u njihovoj kući, to su bile moje komšije. No, tela one trojice koji su bili ubijeni 13, njihova tela nismo do dana današnjeg pronašli.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kako to da niste u svojoj izjavi koju ste davali pismeno pomenuli ta nova tela?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: U pismenoj izjavi koju sam dao aprila 1999. godine, ja sam spomenuo samo tri osobe koje su ubijene, a i one četiri osobe koje su kidnapovane. Kada sam se vratio u selo, mi smo našli tela te četvorice koji su bili kidnapovani. Ja mogu čak da vam kažem i njihova imena, odnosno imena one dve osobe

koje su bile spaljene, koje su bile spaljene u svojoj kući. Ja to nisam mogao da uradim kada sam davao prvu izjavu jer sam to saznao tek kada sam se vratio kući.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kad ste se vratili, posle rata?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, da, posle rata.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, niste kada ste se vratili za-
tekli nova tela toga dana nego ste čuli za to kada ste se vratili posle
rata? Vi ste u pismenoj izjavi naglasili da ste, uzgred doduše, ali ste
napisali sasvim izričito, videli ste i dva vagona prepuna srpskih po-
rodica, muškaraca, žena, dece?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, to je tačno. Nisam rekao da
su bili krcati ljudima, ali sam rekao da sam video neke srpske poro-
dice kako silaze iz voza i dolaze u Uroševac, to je istina.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Piše u vašoj izjavi da ste rekli
„prepuni“, tu reč ste upotrebili, prepuni srpskih porodica?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Ne znam šta tačno stoji u izjavi,
ali znam šta sam rekao i znam kakva je bila situacija tada.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa to je stara poznata poslovice, kad se ne
govori istina mora mnogo da se pamti šta se ranije kaže.

SUDIJA MEJ: Da li je to pitanje?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa pitam da li zna za tu poslovice?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Ne znam tu poslovice, ali to se ne
odnosi na mene, možda se to odnosi na vas kao optuženog.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ja vas pitam samo da li znate?

SUDIJA MEJ: Dobili ste odgovor, ako postavljate takva pitanja, onda
morate da očekujete i takve odgovore, a to nije nešto što će nam po-
moći. Molim da nastavite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, videli ste i Albance u pokretu i Srbe u pokretu, u vozovima, u Uroševcu, i albanske porodice i srpske porodice. Vi ste tvrdili da su albanske porodice bežale od straha od Srba. Da li imate kakvu pretpostavku od čega su bežale srpske porodice?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Ne znam, ne znam kad su oni otišli, o kom vremenskom periodu sad govorite?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Govorim o tim srpskim porodicama o kojima ste vi govorili, govorim samo o onome o čemu ste vi govorili u svojoj pisanoj izjavi.

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Te srpske porodice nisu otišle, one su došle u Uroševac. Sišle su sa voza i ostale su u Uroševcu. Nisu napustile Uroševac. Ne mogu da vam kažem odakle su došli, ali došli su iz pravca Kosova Polja (Fushe Kosove), a albanske porodice su napustile kraj zbog straha i mera protiv njih od strane srpske policije i vojske.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A tih mera u vašem svedočenju u vašem selu nije bilo, osim toga što ste čuli da su tri čoveka poginula. Da li je tako ili nije?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Juče smo vrlo brzo prošli kroz te događaje u mom selu, tako da nisam mogao detaljno da govorim o onome što se desilo u mom selu, ali pošto sad imam priliku da odgovorim na vaša pitanja, onda mogu da odgovorim, ako mi dozvoli časni Sud, da vam kažem o užasnim stvarima koje su se dešavale sve vreme, tako da optuženi može da vidi da li je pravilna odluka bila napustiti selo ili ne.

SUDIJA MEJ: U redu, možete kratko da se time pozabavite.

SVEDOK BUKALJIU: Kada su srpske četničke snage zauzele naše selo, bilo je grozno gledati ih, časni Sude, a kamoli imati ikakve veze sa njima. Bili su to krvoločni ljudi, mogli ste u očima da im vidite žed za krvlju. U rukama su imali noževe koji su bili poprskani krvlju, čak i pogledati ih bilo je užasno, a kamoli imati bilo kakvog posla s nji-

ma ili ostati sa njima u selu. Oni su opljačkali čitavo selo. Prvo su nam oduzeli sva vozila, svih meštana i vozili su se njima po selu, pokazujući ih. Vozili su se po selu u našim vozilima, hvalisali su se, a onda su nas opljačkali, oduzeli su nam sav novac. Svaki dan su dolazili i tražili da im damo novac i morali smo da im dajemo novac zato što su bili naoružani i davali smo im novac. Onda su naši sinovi devet ili deset dana za njih kopali rovove, za te četničke snage, i njih su svaki dan maltretirali. Optuženi će možda reći da ja nisam bio tamo i to video, ali moj brat je bio tamo i mnogi drugi svedoci koji mogu da svedoče o tome kroz šta su sve prošli ti mladi ljudi za vreme rada za te snage. Svaki dan kad bi završili sa kopanjem rovova, oni bi ih ubijali i zato što, rekli su nam, da će ih ubiti jer to su već radili u Bosni, tako su im govorili. Možete zamisliti u kakvom smo mi položaju bili tada kada smo svakog dana slušali pretnje: „Vi ćete biti sutra ubijeni“.

SUDIJA MEJ: U redu, hvala vam.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kako to da ništa od toga niste ispričali ni juče, ni u jednoj od svojih pisanih izjava? To što sada govorite.

SUDIJA MEJ: Potrebne su nam izjave. Molim da dobijemo te izjave ako će se na osnovu njih vršiti unakrsno ispitivanje.

TUŽILAC ROMANO: Da, časni Sude. Postoje dve izjave.

SUDIJA MEJ: Radi pravičnosti prema svedoku, nismo mu o tome juče postavljali pitanja, ali gospodine Miloševiću, možete postavljati pitanja o izjavama jer, gospodine Bukaljiu, ono što se ovde tvrdi jeste da vi niste u svojim izjavama spominjali to zlostavljanje po selima od strane paravojnih snaga. Možete li nešto o tome da nam kažete?

SVEDOK BUKALJIU: Da, časni Sude, ja možda to nisam rekao u svojoj izjavi i ne znam kako se to desilo, zato što sam ja sve te stvari rekao dok sam davao izjave. Možda to nije zapisano zato što bi onda

ta izjava bila veoma dugačka, ne znam, ali ja sam to rekao u vreme kada sam davao izjavu. Ne znam da li je sve zabeleženo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, dovoljno je objašnjenja, da se vratimo na jučerašnju izjavu. Objasnili ste da su vam zabranili svako kretanje u selu osim od sedam sati ujutru do sedam sati popodne, i da su vam rekli da ni po koju cenu ne smete da napustite selo i vi ste bili, kako kažete, veoma uplašeni. Kako ste onda otišli iz sela kad su vam oni zabranili da napustite selo i kad vam nisu dozvolili da se krećete od sedam ujutru do sedam uveče, osim u tom periodu?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Objasnio sam da tog dana kada su došle četničke snage, oni su nam izneli pravila o tome kako možemo da napuštamo naše kuće. Rekao sam da su nam rekli da možemo da napustimo selo samo uz njihovu specijalnu dozvolu, a oni su kontrolisali i ulaz u selo i izlaz iz sela. Onda su jedan četnik po imenu Mile i još jedan po imenu Musa koji su bili najaktivniji u našem selu, rekli: „Vi ne možete da napustite selo zato što ako Klintonova (Bill Clinton) pešadija dođe u taj kraj, vi ćete biti naši štitovi, borićete se zajedno sa nama.“ Oni su hteli da nas koriste kao žive štitove ili kao topovsko meso. I mi smo se zbog toga još više bojali, plašeci se da će jednog dana stvarno da nas zlostavljaju i da nas upotrebe u te svrhe, ali ipak smo ostali tu, bez obzira na to kroz šta smo prolazili, sve dok nije došlo do prvih ubistava. Ako optuženi to poriče, ja ne znam. On može da radi šta god hoće.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ja postavljam pitanje kako ste vi otišli iz sela ako je istina to da su vam zabranili da napuštate selo? Kako ste uspeli da svi napustite selo, svi zajedno kako ste rekli?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Objasnio sam kako smo uspeli da odemo, ne želim da to ponavljam, da li su nas videli ili ne, da li su hteli da nas spreče ili ne, to je nešto što ja ne mogu da kažem, ali kao što sam rekao, mi smo prošli kroz tu dolinu. Njihovi položaji nisu bili blizu mesta odakle smo mi otišli, možda nas nisu videli kako odlazimo zato što je za 30 minuta ispražnjeno selo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, ta pretpostavka da vas nisu videli je verovatna. Je l' vi tvrdite da ste imali paravojne snage u selu?

SUDIJA MEJ: Da, on je to rekao.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A ko je taj Mile, koga pominjete kao neku osobu za koju ne mogu da razaznam o kome se radi, šta je njegova uloga? Ko je taj čovek uopšte, taj koga nazivate Mile?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Mile i Musa su bili okoreli četnici i znam da su se tako zvali, to je sve što se zna. Ali isto tako znam da je naš komšija Milan Rudović uvek bio viđen u njihovom štabu, bio je u uniformi i stalno je išao u četnički štab. Tako da on možda bolje zna ko su bili Mile i Musa. Mi nismo znali ništa više od tih nadimaka koji su oni koristili.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ko bolje zna ko su bili Mile i Musa, nisam vas razumeo dobro?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Osoba koja vam može pružiti bolje informacije je moj komšija Milan Rudović koji je imao, nosio je srpsku uniformu i on je celo vreme bio sa njima u njihovom štabu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Jeste vi poverovali u te tvrdnje kako žele da vas upotrebe kao živi štit?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Kad smo mi videli koji su to ljudi, kako su se prema nama ponašali, mi smo verovali sve ono loše što su govorili, uz izuzetak bilo čega dobrog.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ali prema vašoj tvrdnji, niko vas nije sprečavao niti usmeravao, niti terao da u bilo kom pravcu idete. Dakle, da li je to tačno?

SUDIJA MEJ: Ako je tačno, samo kažite da.

SVEDOK BUKALJIU: Molim vas, treba da objasnim, ne mogu da odgovorim samo sa da ili ne.

SUDIJA MEJ: Mi smo čuli vaše svedočenje o tome, o toj temi. Tačno je, zar ne, vi niste drugačije rekli, da vas niko nije uputio da idete u neko određeno mesto nakon što ste napustili selo?

SVEDOK BUKALJIU: Nažalost, niko nam nije rekao gde da idemo, ali su nam pretili.

SUDIJA MEJ: Brže ćemo napredovati ako kratko odgovarate na pitanja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Možemo li da nastavimo?

SUDIJA MEJ: Da, izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste radili kao otpravnik vozova i došli u Uroševac krajem 1970. godine, i nastavili da radite kao otpravnik vozova. Je li to tako?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, ja sam bio u školi u Sloveniji i tamo sam radio godinu i po dana, a onda sam 1982. godine počeo da radim na železničkoj stanici u Uroševcu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste 1987. godine napravili jedan incident kada ste greškom propustili brzi voz koji je udario u teretni i tada je bilo teško povređenih i zbog toga ste suspendovani sa posla šest meseci, a zatim umesto da budete udaljeni iz službe, vraćeni ste na posao i dobili mesto robnog blagajnika. Je li to tačno? Na tom mestu ste ostali sve do rata i delimično i za vreme rata?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, tačno je da je došlo do nesreće 1987. godine. Bilo je i ranije nesreća, to je nešto što se dešava svugde, ništa nije neobično u tome da se to desilo. Ja sam odveden u policijsku stanicu i stavljen u pritvor, ali posle toga nisam bio uopšte kažnjen i tačno je da sam nastavio da radim jedno određeno vreme kao inspektor, robnii inspektor, a onda kao robnii blagajnik.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I tu ste ostali sve do aprila ili ovde, kako piše maja meseca 1999. godine?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Ja sam tamo radio 24, ne, izvinjavam se, do 24. marta na tom radnom mestu, ali u stanicu sam se javljao na posao do 14. aprila.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li su vam poznata imena Mahmuta Šabanija (Mahmut Shabani), Muhajja Redžepija (Muhail Rexhepi), Medija Hodže (Medi Hoxha) i Iseni Isena (Yseni Ysen) koji su sa vama radili?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: To su bile moje kolege, znam ih.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Upravo u to vreme, ta četiri čoveka su se javila šefu stanice Iliću i obavestili ga da imaju naređenje UČK (Ushtria Clirimtare e Kosoves) da idu sa obrazloženjem da bi se brže vratili, a za razliku od njih, ja ovde imam zabeležku da se vi niste javili šefu stanice kao što su se oni javili.

SUDIJA MEJ: Tu su u stvari dva pitanja. Da li znate o četvorici ljudi za koje se tvrdi da su dobili naređenja od UČK da odu?

SVEDOK BUKALJIU: To je smešno, časni Sude. Ja ne mogu da bilo šta kažem o tome zato što je podjednako tačno u njihovom slučaju, kao i u mom slučaju, da nam je naređeno da više tamo ne radimo. Uopšte nije tačno što optuženi tvrdi, časni Sude.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, vi tvrdite da niste dobili nalog UČK da napustite radno mesto?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Ne, u tom kraju nije bilo pripadnika UČK, tamo gde sam ja živeo. Ja tada nisam imao nikakvih kontakata sa UČK niti sam primio ikakve naloge od njih.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, ali da li poznajete Ramadana Muharemija (Ramadan Muharemi) koji je tu isto radio?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, on je takođe bio moj kolega.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: On se takođe javio šefu stanice i rekao da mora zbog pritiska UČK da ide, da mora da proda kuću u

centru Uroševca i da se seli pošto on nije bio Albanac nego Rom. On je to i uradio i preselio se u Suboticu gde i sad živi i može to da potvrdi. Da li znate?

SUDIJA MEJ: Samo momenat, samo momenat. Prvo, da vidimo kakvo je pitanje. Pitanje je da li znate bilo šta o tome?

SVEDOK BUKALJIU: Ja znam Ramadana Muharemija. On je bio čistač u našoj stanici, on je tamo radio. On je bio u Uroševcu dosta dugo posle rata, onda je tri ili četiri meseca posle rata napustio svoju kuću. Ostao je na stanici u Uroševcu samo tri, četiri meseca i ne znam gde je sad. Ako je on rekao da je napustio selo iz tih i tih razloga, ja ništa ne znam o tome.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li je tačno da ste držali sastanke u magacinu stanice i da ste kada je primana plata skupljali novac za UČK? Da ili ne?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Ne, to nije tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li je tačno da ste se bavili švecovanjem deviza i to na relaciji sa Slovenijom, koristeći stare veze?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Ni to nije tačno. Optuženi se hvata za slamku, zato što vidi da se „davi“, tako da kad ovde govori, navodi stvari koje smatram da nisu bitne za ovaj Sud.

SUDIJA MEJ: Gospodine Bukaljiu, na nama je da odlučimo šta je bitno, a šta nije bitno. Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li poznajete ličnost koja se zove Imer Neziri (Ymer Neziri)?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Imer Neziri, da, to je moj komšija.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste zajedno sa Imerom Nezirijem učestvovali u demonstracijama 1981. godine?

SUDIJA MEJ: Mi smo se već bavili 1981. godinom i treba da krenemo dalje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Jeste, bavili smo se 1981. godinom, u vezi sa demonstracijama, nego hoću da ga pitam da li se seća da su zajedno lomili stakla na robnoj kući „Napredak“, to je ta kuća iz Đakovice (Gjakove) u Uroševcu i uzimali robu odande, o čemu postoji dokument. Da li se toga sećate?

SUDIJA MEJ: Ovde se navodi niz tvrdnji protiv ovog svedoka i moraćete da date potkrepljujuće dokaze. Sada su to samo puke tvrdnje, ali mi ćemo dozvoliti ipak svedoku da kratko odgovori na ovo pitanje. Tvrdi se da ste vi 1981. godine tokom demonstracija razbili neke prozore. Da li jeste to uradili ili ne?

SVEDOK BUKALJIU: Ja sam rekao da sam ja u to vreme bio u školi u Sloveniji. Možete da kažete šta hoćete.

SUDIJA MEJ: Čuli ste odgovor, on je tada bio u Sloveniji. Možda bi sada bilo bolje da ipak pređemo na nešto što je bilo u skorije vreme i što ima više veze sa optužnicom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa sa optužnicom ima veze sve što ima veze sa svedokom i validnošću njegovih iskaza, verodostojnošću iskaza.

SUDIJA MEJ: Nisam siguran da će nam pomoći, čak i da jeste razbio prozore 1981. godine, da znamo da li govori istinu u vezi sa događajima iz 1999. godine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja govorim o kredibilitetu. Molim vas...

SUDIJA MEJ: Ja isto govorim o kredibilitetu. Pitanje je u stvari onoga šta je relevantno kada govorimo o kredibilitetu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Brat od strica Bajram Bukaljiu, svedoka koji se takođe zove Bajram, da li se sećate kada je uhvaćen

1987. godine na bugarskoj granici gde mu je u kombiju pronađeno 300 kilograma droge?

SUDIJA MEJ: Šta je relevantnost toga šta je radio njegov brat od strica? Čak i da je on to uradio, to je potpuno irelevantno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa poznato je da se cela ta porodica bavila švercom cigareta, oružja i drogom, pa zato...

SUDIJA MEJ: U redu, vi možete onda to da pitate u stvari svedoka o tome.

SVEDOK BUKALJIU: To su sve laži o tome da se bilo koji član moje porodice bavio bilo kakvim nedozvoljenim radnjama ili švercom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Da li je tačno da vam je otac bio u zatvoru u Nišu zbog šverca?

SUDIJA MEJ: Ne, ne, mislim da je dovoljno sada. Pokušaj da se blati svedok ne pomaže Sudu, ne pomaže nikome. Ako želite da iznesete neke tvrdnje u vezi kredibiliteta ovog svedoka, vi onda možete to da iznesete na način na koji ste to radili. Međutim, napadanje, napadi na porodicu svedoka neće nam pomoći.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ja sam postavljao pitanja koja se odnose isključivo na činjenice, a nikako na bilo kakav vrednosni sud. Ali da se onda pomerimo sa te teme. Pošto je svedok objasnio razloge koji po njemu stoje u osnovi odlaska građana njegovog sela u Makedoniju, imam sledeće pitanje: u susednim selima, dakle, u tom prostoru, znači susednim selima Talinovac (Talinoc), Nekodim (Nekodim), Varoš Selo (Varosh), Tankosić (Tankosiq), Gatnje (Gatnje), Trebno (Trebno), Zaskok (Zaskoc), Plešina (Pleshine). Dobio sam upozorenje od prevodioca da bude sporije. Znači, u selima Mirosavlje (Mirosale), sva mešovitog sastava i selo Oraovica (Rahovice), gde je čisto albansko stanovništvo, stanovnici su sve vreme bili u

svojim selima, da li je to tačno da se stanovnici svih tih okolnih sela nisu pomerali i da su ostali sve vreme tamo?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Ne znam za sva ta sela koja ste vi naveli, znam nešto o susednim selima koja su sva bila napuštena. To su sela Kamoja, Sore, Varoš, Biba (Bibe), iz svih tih sela su Albanci izbačeni.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: NATO je bombardovao veliki magacinski prostor vašeg rođaka, gde su inače radili vaš otac i brat, je l' to tačno ili ne?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: NATO je taj objekat pogodio nakon što smo mi napustili selo, zato što su tu bile razmeštene vojne snage, one su bile tu dok smo i mi bili tamo, međutim, do bombardovanja je došlo nakon što smo mi napustili selo i nije bilo pogodeno samo to mesto, nego su i drugi objekti gađani, spaljena su dva tenka kao i jedan kamion u tom bombardovanju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li znate zašto je raspisana poternica za Brajom Bukaljiuom, vašim bratom od strica?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Ja sam Bajram Bukaljiu, ja ne znam šta je tu izdato, nisam najbolje shvatio.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li vi imate brata od strica koji se zove Brahim Bukaljiu (Brahim Bukaliu), što će reći vašeg strica sin, sa očeve strane?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, imam, rođaka po imenu Brahim, imam i jednog drugog rođaka koji se isto zove Brahim.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Govorim o ovome koji ima kuću između autobuske i železničke stanice, na toga mislim. Da li ste ga sada identifikovali?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, da, mogu da ga identifikujem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li znate zašto je za njim raspisana poternica?

SUDIJA MEJ: Prvo pitanje, da li uopšte znate da je izdata poternica?

SVEDOK BUKALJIU: Ne znam ništa ni o kakvoj poternici, kako bih mogao da znam bilo šta o tome. Ne znam.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, onda neću dalje postavljati pitanja koja se toga tiču. Da li vaša porodica poseduje benzinsku pumpu na putu Uroševac–Priština (Prishtina)?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, ne moja uža porodica već moji rođaci, oni imaju benzinsku pumpu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li vi radite na toj benzinskoj pumpi?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, sada radim tamo na toj benzinskoj pumpi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Je li to benzinska pumpa koju je napravio vaš brat od strica Nazmija (Nazmia Bukaliu)?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, Muhamet (Muhamet Bukaliu), njegov sin Muhamet je sagradio tu benzinsku pumpu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li je ta pumpa sagrađena na imanju Srbina Milivoja Injića?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: To nije tačno, on je to sagradio na vlastitoj imovini, na vlastitom zemljištu koje je kupio sa vlastitim novcem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li se sećate bombardovanja kada je pogođena kuća Bajrama Reke (Bajram Reke)? Inače, pored kuće Bajrama Reke vi imate svoju njivu, pa pretpostavljam da vam je to poznato?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Oko Bajramove kuće nema nikakvog zemljišta, nema njive, no znam da je kuća Bajrama Reke korišćena kao četnički štab. Bajram Reka, njegova porodica, sve komšije, svi su oni bili izbačeni iz njihovih kuća i tamo su četnici imali svoj centar, štab. Kuća nije bila uništena tenkovima, tenkovi su bili u bli-

zini kuće, a kuća nije uništena, nije kuća gorela već tenkovi, a i traktor je takođe uništen bombardovanjem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li vam je poznato da li je iko stradao u tom bombardovanju?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Ne znam ništa o tome. Albanci iz našeg sela ne, a što se tiče vojnika i vojnih snaga, to ne znam, to ne bih mogao da vam kažem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi tvrdite da niko od Albanaca tada nije bio ni povređen, ni poginuo, nije bilo nikakvog efekta?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: To je tačno, mi nismo bili tamo, kuće nisu bile bombardovane, to se sve desilo nakon što smo mi otišli, sve to.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, ali kad ste se vratili, da li znate da su zapaljene sve srpske kuće osim kuće Dragutina Veljkovića?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, sve kuće su bile spaljene, i srpske i albanske kuće, da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li ste odlazili neposredno pred agresiju u selo Biba, kod Osmana (Osman Bibe) i Nabi Bibe (Nabi Biba) na sastanke?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Ne znam o kom vremenskom periodu govorite, ali ja sam bio aktivista Demokratskog saveza Kosova (LDK, Lidhja Demokratike e Kosoves) i moguće je da sam bio tamo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li su ti sastanci koje ste držali imali veze sa aktivnostima UČK?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Ne, mi nismo imali nikakve veze sa UČK, u to vreme čak nismo ništa ni znali o UČK, oni nisu imali nikakve veze sa tim aktivnostima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, da se vratimo na kraj vašeg iskaza i odlaska u Makedoniju. Da li je tačno da ste se u među-

vremenu vraćali iz Makedonije nazad do Uroševca, nakratko, u određenim intervalima pre nego što ste konačno došli posle rata?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Pa prvog dana smo pokušali, 15. aprila smo pokušali da pređemo granicu, ali nismo mogli. Kada smo pokušali da stignemo do Makedonije vozom, onda su nas vratili nazad u Uroševac, to je bio jedan jedini put. To sve što kažete, to nije istina.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ja pitam da li ste se vraćali? Ne tvrdim da ste se vraćali. Ja vas pitam.

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Ne, ne, to nije istina, ja se nisam vraćao, ja sam otprilike mesec dana bio u Stankovcu (Stankoc), a optuženi je rekao da to nije postojalo, no ja sam bio tamo.

SUDIJA MEJ: Dakle, vaš odgovor je da se niste vraćali.

SVEDOK BUKALJIU: Ne, nisam, zato što...

SUDIJA MEJ: Nije bitan razlog. Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li vam je iko oduzimao dokumenta kad ste odlazili u Makedoniju?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Ne, nisu nam oduzeli dokumenta.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li vas je iko uputio da idete u Makedoniju?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Nisu nam rekli da idemo, no mi smo otišli za Makedoniju u pratnji vojske i policije. Oni nam nisu rekli da idemo u Makedoniju, ali su nas pratili sve do granice, bili su nam pratnja sve do granice.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Shvatio sam da su vam skrenuli pažnju da ne idete s pruge zato što je minirano, da neko ne bi poginuo?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, to su nam rekli, mi smo se plašili, to su nam rekli. Ja ne znam da li je to bila istina ili ne, no držali smo se pruge.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Nesumnjivo je bilo da je istina, ali da li smatrate da su vam time pomogli ili su takođe prema vama nešto ružno napravili što su vam rekli da ne idete van pruge da ne biste poginuli?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Ne znam šta su oni mislili, da li su pokušali da nam spasu život ili ne, ja sam rekao šta se desilo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A ja vas pitam kako vi to tumačite? Šta je vaše razumevanje tog njihovog postupka?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Pa ne znam kako sam to shvatio, oni su nam rekli: „Držite se pruge“. Znam da su to rekli, e sad šta su oni mislili zašto su nam to rekli, to ne znam, nismo ni razmišljali o tome.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Nemam više pitanja.

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Tapušковиću.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Hvala, časne sudije. Pošto je Slobodan Milošević danas predočavao iskaze sam svedoku Bukaljiu, meni će biti olakšano da se zadržim samo na stvarima koje on u tom svom proglašavanju nije dotakao i zato bih pošao prvo od ovog spiska što je donet i prezentiran kao dokaz već. Gospodine Bukaljiu, pre 24. marta više niste radili, kao što ste kazali, da li je to tačno?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: 24. marta ja jesam radio.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Zato vas i pitam, znači još 24. marta ste radili. Da li vidite na ovom spisku da pola rubrika nije popunjeno, da toga dana na primer pola vozova nisu ni prošli od onih koji su prethodnog dana prošli, kako to objašnjavate? Jer, evo, četiri, šest, sedam vozova je prošlo toga dana, ukupno, a prethodnoga dana je prolazilo znatno više vozova, kako to objašnjavate?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: 24. vozovi su prolazili, ali 25. nije bilo vozova.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Kako objašnjavate da baš nakon što je počelo bombardovanje NATO-a ne samo da se nije uvećala cirkulacija nego 24. na 25. mart jednoga dana nije ni bilo vozova, a 24. marta je bilo upola manje vozova, kako to objašnjavate, a vi ste govorili o tome da se to uvećavalo?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Moguće je da 24, 25, pa čak i do 29. da nije bilo vozova, ali od 29. nema mnogo beleški.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Koliko ja vidim ovde, evo baš sada imam 29. i na tome ću završiti, 29. pa onda 1. aprila bilo je vozova, a vi ste rekli zavisno od tog šta je zadnja cifra, da li je parna ili neparna, to znači da je voz išao u jednom ili drugom pravcu. Prvo, kada je zadnja cifra „0“, šta to znači?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Oznaka nula je parni broj.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Ako se pogleda ovaj spisak od 29. ili bilo koji dalje tamo, vi ćete videti da je otprilike sedam, znači sedam vozova u jednom i sedam vozova u drugom pravcu, dakle jednako je bilo u dva pravca, i prema Makedoniji i od Makedonije.

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Pa to je normalno, svaki voz koji ode za Makedoniju, mora i da se vrati, ne može da ostane u Makedoniji.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Ja samo kažem da se ništa nije poremetilo u redu vožnje, da se sve događalo na isti način, da su vozovi išli i tamo i ovamo onako kako su do tada išli, je li to tačno?

SUDIJA MEJ: Kako bismo mi mogli da shvatimo, sačekajte trenutak, kako bismo mi mogli da pratimo to što vi kažete, dakle vi kažete da do 29. marta i toga dana, da je redosled bio normalan, redovan.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: I stalno dalje, redosled je bio normalan, vozovi su išli normalno po ovom spisku, po pola vozova ide u jednom pravcu, po pola vozova ide u drugom pravcu, onako kako je to normalno i kako je uvek bilo?

SUDIJA MEJ: Svedok je svedočio da je 3. aprila bilo više vozova, on je govorio o tom datumu tokom svedočenja, a sad se sugeriše da ste vi pogrešili vezano za taj datum i da su u stvari vozovi redovno išli. Koji je vaš odgovor na to pitanje? Obraćam se svedoku, dozvolite da svedok odgovori.

SVEDOK BUKALJIU: Ja samo mogu da vam kažem da su vozovi redovno išli, i to u oba pravca, a nakon što je počelo bombardovanje, bilo je više vozova i radilo se o vanrednim vozovima, dakle nije bio redovan red vožnje. Naravno, bilo je takođe i vozova koji su išli po redovnom redu vožnje, ali je takođe bilo i vanrednih vozova, to sam juče rekao, da je bilo vanrednih vozova.

SUDIJA KVON: Vi sada gledate ulaz za 29. mart. U ovom dnevniku ja ne vidim nikakav ulaz za vozove od 25. pa do 28. marta. Da li sam u pravu? Da li biste mogli to da proverite, da postavite pitanje u vezi sa tom sugestijom?

SVEDOK BUKALJIU: Da, u pravu ste, od 25. do 28. nije bilo vozova.

SUDIJA KVON: Hvala vam.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: I ja bih završio, upravo sam i hteo da dodem do 3. aprila, to je taj, evo držim ga u ruci. Trećeg aprila, ako je nula parni broj po vama, ja sam to gledao i sinoć i jutros, sedam je vozova otišlo u jednom pravcu prema Makedoniji i sedam vozova se vratilo iz Makedonije toga dana. Sedmog aprila, i ja ne bih oko toga više, ja mislim da sam to hteo da čujem samo kako svedok to objašnjava? Ništa se nije promenilo.

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Ne, ne, to se promenilo, ja sam rekao za 3. april, rekao sam vam kako su vozovi prolazili kroz Uroše-

vac, da se nisu zaustavljali tamo, osim voza „37897“, taj voz se zaustavio u Uroševcu i onaj drugi voz koji se vratio iz Đenerala Jankovića, a svi ostali vozovi su samo prolazili kroz Uroševac.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Ja sam razumeo, vi ste to objasnili, samo konstatujem šta kažete u vezi s tim da se ništa nije promenilo, da tu nema vanrednih vozova, a sedam vozova je otišlo u jednom pravcu i sedam vozova se vratilo po redu vožnje u drugom pravcu, onako kako je predviđeno redosledom vožnje.

SUDIJA MEJ: Njegovo čitavo svedočenje je bilo o tome da su vozovi bili vanredni, to je poenta njegovog svedočenja.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Ja zato i pitam gospodine, sudija Mej (May), ja zato i pitam jer nije bilo...

SUDIJA MEJ: A zašto vi to osporavate, koja je osnova osporavanja njegovog svedočenja?

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Samo mislim da dokumenti pokazuju da je sve bilo uglavnom onako kako je uvek bilo, da je jednak broj vozova išao u jednom pravcu i jednak broj vozova išao u drugom pravcu, ništa drugo.

SUDIJA MEJ: Ovo ćemo brže rešiti ako postavimo sledeće pitanje. Gospodine, da li su vozovi toga dana išli po redovnom redu vožnje? Recite nam na osnovu dokumenata koji imate pred sobom.

SVEDOK BUKALJIU: Ako govorimo o ovom datumu, ima puno datuma, ali recimo ako govorimo o ovom datumu na osnovu spiska, tamo nije bilo redovnih vozova, to su sve bili vanredni vozovi. To možemo da vidimo na osnovu brojeva, dakle, sve su to bili vanredni vozovi.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Hvala, ja ne bih to dalje da potežem, mislim ima i neke logike koja mora da se primeni, e sad

to neka sud proceni. Ono što sam ja hteo da pitam u vezi svega onoga što je govoreno oko događaja na železničkoj stanici, ja neću da se vraćam na stvari vezane za jezik, ali vi ste u ranijoj izjavi rekli, u onoj izjavi od 29. avgusta 2001. godine, vi ste kazali da su one kazne novčane uglavnom izricane zbog toga što se u voznu kartu upisivalo ime Uroševca na albanskom, Ferizaj, kao određite stanice, to je tačno, je l' tako?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Ja sam rekao da, odnosno, pitanje se postavljalo zašto piše „Hani i Elezit“ na karti, dakle „Đeneral Janković“, to su pitali jednog mog kolegu, prijatelja, i on je kažnjen zato što je upotrebio albansku reč „Hani i Elezit“.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Ja sam hteo nešto drugo da vas pitam. Vi radite na železnici godinama, vi znate za probleme koji su postojali, kad se izađe sa Kosova to nije velika relacija, kad se sa Kosova izađe, Albanci su mnogo putovali, išli su i u Bosnu, i u Crnu Goru, prolazili kroz Srbiju, putovali za inostranstvo, oni su takođe vrlo mnogo i često išli baš tom glavnom magistralom kroz Hrvatsku, i vi znate da je često bilo problema na železnici oko toga što kad se napiše Ferizaj, većina ljudi, tamo u drugim, ne na Kosovu, nego kad se prolazilo kroz Jugoslaviju, onu Jugoslaviju koja je postojala do 1990. godine, da su nastajali problemi oko toga odakle je neko krenuo i da su ljudi bili ponekad čak i iz vozova izbacivani, je li to tačno? Jeste li znali za taj problem?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Ne znam ništa o tome, moguće da je bilo nekih problema, no ja mislim da stanovnici Jugoslavije nisu imali takvih problema, možda su stranci imali problema, odnosno ljudi u drugim zemljama.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Sad bih prešao na iskaz pošto je Slobodan Milošević već deo toga predočio, ja bih samo molio jednu stvar da mi objasni svedok. On je rekao 2. aprila, kada je vojska došla u vaše selo, objasnio je da je to bio oficir, da je tu bilo razgovora, ali vi ste istražiteljima rekli da je taj oficir rekao da su oni regularna vojska i da „ne treba da bežimo“, je li to bilo tako? Da vam je rekao da ne treba da bežite, „mi smo regularna vojska“?

SUDIJA MEJ: Gospodine Tapuškoviću, kako bismo mogli da pratimo vaše ispitivanje, recite nam, molim vas, gde se to nalazi, u kojoj izjavi i u kom delu te izjave?

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Izjava je datirana na 24 i 25. april, to je prvi iskaz dat još 1999. godine, na prvoj stranici, četvrti pasus. Na engleskoj verziji, koju vi imate, to je...

SUDIJA MEJ: U redu. Imamo je.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Da li je to tačno da su vam rekli: „Mi smo regularna vojska i ne treba da bežite“?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, to je tačno, on je to rekao, ali kasnije smo saznali da to uopšte nije tako, on nam je rekao: „Nema razloga da odlazite, mi smo vojska, ne morate da se plašite“, to nam je on rekao.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Ali ste vi takođe kazali, u ova dva dana ste govorili o tome, da ste vi krenuli, a da niko to od vas nije zahtevao?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, mi smo nekoliko dana nakon toga ostali u selu.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: I onda odlučili da odete iz sela?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, 14. aprila.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Hvala. Sad imamo ovaj drugi iskaz od 16. juna, a engleska verzija, na strani 4. govori se o datumu 15. april. Vi ste tada kazali: „Toga prvog jutra, 15. aprila 1999. godine opet sam na železničkoj stanici video policiju“, je li tako?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, tako je.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Rekli ste, posmatrali su šta se to događa i pokušavali da zavedu neki red, je li tako?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Mislim da nisam rekao da su pokušavali da zavedu red, nisam video ništa konkretno, ja sam jednostavno bio tamo.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Tako piše, da ste vi videli da oni zavode red. No dobro, ovo je važno, da ste tada kazali: „Na stanici je bilo oko desetak policajaca, nisam primetio da li sprečavaju ili usmeravaju ljude gde da idu“. Je li to tako?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Oni nisu nikome govorili kuda da idu. Ljudi su odlazili, nije bilo bitno kuda odlaze.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Hvala. Dva paragrafa niže, oni vam se nisu obraćali, niti vam na bilo koji način upućivali sugestije, jesu li?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Ne, ne na stanici u Uroševcu, ne.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Hvala. Sada dva pasusa dalje dole, rekli ste...

SUDIJA MEJ: Gospodine Tapušковиću, moram da vas prekinem, sada je 11 sati, da li vam treba još dosta vremena?

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Još dva minuta, još dva minuta.

SUDIJA MEJ: U redu.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Ali dva pasusa niže ste kazali, u istrazi, Vule, ko je Vule?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Vule je bio šef stanice Đeneral Janković.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: U istrazi ste rekli: „Vule mi je ponudio da mene i moju porodicu isprati do granice, zajedno sa policajcem, i tada sam mogao da odem, ali ja nisam prihvatio njegovu ponudu.“ Dakle, ponudio je da vam prebaci porodicu i vas,

ali vi to niste prihvatili jer ne bi bilo časno da ostavite sve svoje seljane, je li tako bilo?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, tako je, to je tačno jer je šef stanice u Đeneral Jankoviću, onog prvog dana kada nismo mogli da pređemo granicu i uđemo u Makedoniju, on je ponudio da pomogne meni i mojoj porodici. No, pošto sam ja bio sa mnogim drugim ljudima koji su bili tu u vozu, ja nisam hteo da prihvatim tu ponudu da samo ja sa porodicom pređem granicu. Tako da smo sledećeg dana pokušali da pređemo i uspeli smo.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Hvala. Sudija Mej, sa dopuštanjem Tribunala, hteo sam još da raspravim ovo pitanje koje se nalazi u trećem pasusu drugog iskaza, prva stranica. Ako bismo mogli to posle pauze, neće mi trebati mnogo vremena. Samo to pitanje koje je vezano za ono o čemu je govorio kod istražitelja u tom drugom iskazu.

SUDIJA MEJ: U redu, sada ćemo napraviti pauzu od pola sata.

(pauza)

SUDIJA MEJ: Izvolite sestí. Izvolite, gospodine Tapušковиću.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Uvažene sudije, samo još ovo što se nalazi u trećem pasusu drugog iskaza. Gospodine Bajrame, vi ste ranije rekli da sve do 1998. godine niste podržavali OVK?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, to je tačno zato što je u početku UČK bila nešto o čemu ništa nisam znao, pa kako sam onda mogao da poštujem takvu organizaciju.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Isto tako ste rekli tada: „Mislio sam da ne mogu ništa učiniti protiv Srbije i znao sam da će biti teško da se išta postigne bez neke pomoći izvan zemlje.”

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, ja sam tako mislio tada, zato što, morajući da se bavim tako velikom vojnom silom kao što je Sr-

bija bila, normalno bi bilo da možeš propatiti i imati od toga i užasne posledice.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Vi ste kazali: „Kada je počelo bombardovanje, promenio sam svoj stav.“ Šta ste s time hteli da kažete?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Možda se to podudara sa bombardovanjem, ali kad sam video da ono što jedno ljudsko biće može da napravi drugom ljudskom biću, kad sam video ono što se desilo u mom selu, bilo nam je svima jasno da, ako budemo sedeli prekrštenih ruku da će nas ubiti, tako da sam morao onda da promenim mišljenje.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Pre nego što vas pitam jedno pitanje nakon toga, jednom prilikom ste, kako ste kazali, pomogli jednom vojniku OVK kada se jedinica povukla zbog prisustva jakih srpskih snaga. Na koji način ste pomogli?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, trajala je velika ofanziva srpskih snaga protiv UČK, njihovih položaja u planinama Šare (Malet e Sahrrit) i pripadnici UČK su se povukli. Pri tome sin jednog mog kolege je ostao u selu i moj kolega me je zamolio da pomognem da ga premestim na neko drugo mesto.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Kolika je bila ta jedinica koja se povlačila, koliko je ona brojala ljudi?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Nemam nikakve podatke o njihovom broju, tu ne mogu da vam pomognem.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Dobro, da li znate da li je i pre bombardovanja pa onda i nakon bombardovanja bilo sukoba između OVK i vojske i policije Srbije?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Saznao sam za to nakon što sam o tome čitao u medijima. Da, bilo je sukoba.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Samo vas pitam ovo, zato sam vas ovo sve i pitao. Da li je zbog tih sukoba koji je postojao

između OVK i pre bombardovanja i posle bombardovanja dolazilo do toga da se stanovništvo, bilo srpsko, bilo albansko, povlačilo iz tih krajeva gde su bili ti sukobi?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: To nije tačno. Nismo napuštali selo ni zbog bombardovanja NATO-a, ni Srbi, ni Albanci. Albanci su napustili sela zbog tragedije koja im je učinjena od strane Srba, dok su Srbi ostali tu i nisu otišli. To mogu da kažem na osnovu nekoliko činjenica. Mogu da navedem samo jedan primer, kad sam ja bio u gradu i kad je objavljena uzbuna, ja sam ostao u gradu tokom bombardovanja NATO-a. Albanci su ostali u gradu, niko od njih nije napustio grad jer su mislili da NATO neće pucati na civile, neće gađati civile, ali su Srbi otišli, oni su pokušali da nađu sklonište po područjima i drugim sigurnim mestima.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Vi ste rekli u svom iskazu ovde, sad da vam to ne predočavam, da ste se i vi i svi vaši, za vreme bombardovanja okupljali u jednoj kući, dok je trajalo bombardovanje. Tako je, dok je trajalo bombardovanje.

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, skupili smo se po kućama, ne zbog bombardovanja već zato što smo se osećali sigurnije u odnosu na četničke snage koje su se nalazile u selu. Zato što, kada je u pitanju bombardovanje, nismo mogli nigde da odemo. Za nas nije postojalo sklonište. Međutim, stvar je u tome da smo se mi osećali sigurnije, jer kad je 24. marta počelo bombardovanje, nama je bilo drago zbog toga, jer mi smo u tome gledali svoj spas.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Struja je često nestajala tih dana od 24. marta, pa nadalje, stalno je nestajala struja, kako ste kazali?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da. Nestalo je struje oko osam sati, a onda je ponovo vraćena ujutru.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: Dozvolite da pitam još jednu stvar. Da li je to imalo ikakve veze sa bombardovanjem?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Mislim da je to urađeno da bi se četničkim vojnim snagama olakšalo da urade ono što su namerava-

le da urade tokom noći. Da se slobodno kreću, a da ih niko ne vidi, a to se desilo zato što su ljudi, u stvari to troje ljudi, Emin Zeka (Emin Zeka) i njegova dva sina su bila ubijena, upravo za vreme nestašice struje.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ – PITANJE: To se događalo svako veče? Prvih pet, šest dana kako ste kazali?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Dok sam bio u selu, ovo se u stvari dešavalo redovno. Svake večeri je presecana struja.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Hvala.

SUDIJA MEJ: Da li ima dodatnog ispitivanja?

DODATNO ISPITIVANJE: TUŽILAC ROMANO

TUŽILAC ROMANO – PITANJE: Da, časni Sude, u vezi sa dve teme. Gospodine Bukaljiu, pitali su vas za 2. april kada je vojska došla u vaše selo i rekli su vam da je to redovna vojska i da ne treba da bežite, ali vi ste rekli da se posle toga nešto promenilo. Šta se promenilo?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Promenila se situacija, zato što je ta vojska koja se opisala kao redovna vojska počela da pali naše kuće, da pljačka i da hara. Znači, ta vojska je počela da se bavi svim tim stvarima. Njihova dela nisu odgovarala onome što su rekli.

TUŽILAC ROMANO – PITANJE: Gospodine Bukaljiu, da li ste vi videli te kuće koje se pale? Jeste li videli pljačku?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, video sam da pale kuće, a što se tiče pljačke, mogu da dam svoj sopstveni primer. Uzeli su moj automobil, moj traktor i tako dalje.

TUŽILAC ROMANO – PITANJE: Hvala vam. Za vreme unakrsnog ispitivanja rekli ste da ste odlučili da odete 14. aprila. Da li ste vi hteli da odete?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Ne znam da li iko na svetu želi da ostavi svoju imovinu, svoju kuću na milost i nemilost takvih četnika i da napusti svoju kuću i svoju domovinu. Ako neko tako misli da želi da napusti svoju kuću i da ode u nepoznatom pravcu, ja mislim da se to ne može desiti. Za nas je to bilo važno da spasimo živote, nismo razmišljali i tome da ostavljamo svoju imovinu. Jedino smo mislili o tome da spasimo svoje živote.

TUŽILAC ROMANO – PITANJE: Da li je možda došlo do određenog trenutka ili do određenog događaja zbog čega ste vi odlučili da baš tad odete?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, kao što sam rekao za vreme svog svedočenja, osim ratnih činova, maltretiranja, pljačke, ovi vojnici su počeli da ubijaju ljude i to nas je navelo da odemo, kad smo čuli da su ljudi počeli da ginu, zato što smo se plašili da će se i nama desiti isto to. To se vidi po ljudima koji su ostali, Fehmi Hodža (Fehmi Hoxha), moj rođak i njegova žena. Mi smo samo zatekli njihove leševe, ostatke njihovih tela u spaljenoj kući kad smo se vratili.

TUŽILAC ROMANO – PITANJE: Gospodine Bukaljiu, da li se to odnosi i na druge ljude koji su otišli, da li su se oni isto tako bojali istih stvari kao i vi?

SVEDOK BUKALJIU – ODGOVOR: Da, da, bilo je normalno da svi mi osećamo iste stvari kada smo čuli da su ljudi počeli da ginu. Niko nije imao šta da kaže, vladao je kaos, zbrka, nismo znali gde da idemo i sasvim spontano smo počeli da napuštamo selo onako kako sam ja to vama objasnio.

TUŽILAC ROMANO: Hvala gospodine, nemam više pitanja.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Bukaljiu, da bi mi bilo jasno pitanje redovnog kretanja vozova, želim samo da ponovo pogledate saobraćajni dnevnik i da pogledate svaki dan od 24. marta do 3. aprila. Zamolio bih vas da date svoj komentar u odnosu na vozove koji su išli svakog dana, koliko je bilo takvih vozova, da li su bili puni,

znači stvari te vrste koje se odnose na redovno kretanje vozova. Znači, svaki dan od 24. marta.

SVEDOK BUKALJIU: Kao što sam rekao ranije...

SUDIJA KVON: Molim da se dnevnik stavi na grafoskop.

SUDIJA ROBINSON: Da li sad gledate 24?

SVEDOK BUKALJIU: Ovo je 24. mart.

SUDIJA ROBINSON: Koliko je bilo vozova tog dana?

SVEDOK BUKALJIU: 24. marta je bilo sedam vozova, tri u jednom pravcu, a četiri u suprotnom pravcu.

SUDIJA ROBINSON: Podsetite me, šta vi u stvari tvrdite, koji je bio prosečni broj vozova svaki dan?

SVEDOK BUKALJIU: Prosečan broj vozova je bio šest. Tri u jednom pravcu, i tri u drugom, suprotnom pravcu. To je bio uobičajeni red vožnje, šest vozova tokom 24 sata.

SUDIJA ROBINSON: Znači, 24. smo imali tri i četiri voza. Da li su ti vozovi bili puni? Da li možete to da nam kažete za 24?

SVEDOK BUKALJIU: Mislim da nisu bili puni 24. Ja sam tog dana bio na poslu. Vozovi su imali samo po dva vagona i nisu bili puni, ali posle 24. marta...

SUDIJA ROBINSON: A kažite nam sad za 25, to je sledeći dan, dajte nam iste podatke za 25. mart?

SVEDOK BUKALJIU: 25. marta nema nikakvih zabeleški sve do 29. marta, ako mogu da nastavim od 29. nadalje...

SUDIJA ROBINSON: Znači u vašem dnevniku nema nikakvih zabeleški o kretanju vozova za 29?

SVEDOK BUKALJIU: Ne, nema.

SUDIJA ROBINSON: A zašto?

SVEDOK BUKALJIU: Ne mogu da budem siguran zašto je to tako, ali verovatno tada vozovi nisu išli, ne sećam se tačno baš tog perioda, ali se to može zaključiti iz dnevnika.

SUDIJA ROBINSON: U redu, onda 29, to je sledeći dan za koji vi imate informacije. Koliko je bilo vozova 29?

SVEDOK BUKALJIU: 29. je bio samo jedan voz, došao je do Uroševca i vratio se, na osnovu ovoga što ja vidim u dnevniku.

SUDIJA ROBINSON: Da li ima bilo kakvih naznaka u tome koliko je bilo putnika u tom vozu?

SVEDOK BUKALJIU: Nema nikakvih naznaka o broju putnika.

SUDIJA ROBINSON: Da predemo na 30?

SVEDOK BUKALJIU: 30. je bilo dva voza, 31. je bilo više vozova.

SUDIJA ROBINSON: Nismo završili sa 30. Bilo je dva voza u svakom pravcu ili su išli samo u jednom pravcu?

SVEDOK BUKALJIU: Jedan je išao u pravcu Uroševca, a drugi je išao suprotno, u pravcu Kosova Polja.

SUDIJA ROBINSON: Da. A 31.?

SVEDOK BUKALJIU: 31. je bilo osam vozova, četiri u jednom i četiri u suprotnom pravcu.

SUDIJA ROBINSON: Da li ima bilo kakvih naznaka o broju putnika u tim vozovima?

SVEDOK BUKALJIU: Ne, nažalost. Ne vidim nikakvu zabeležku o broju putnika. Kao što vidite, ovde se navode samo informacije o broju vozova, ali nema nikakvih informacija o putnicima.

SUDIJA KVON: Želim nešto da razjasnim u vezi sa kapacitetom tih vozova. Vi ste svedočili da je razlog zašto voz nije stao u stanici Uroševac, naveli ste da je u stvari voz bio pun? Da li je to tačno?

SVEDOK BUKALJIU: Da, to je tačno. Kad sam bio tu, ja sam video da ti vozovi prolaze, da se ne zaustavljaju i da su puni putnika.

SUDIJA KVON: Ali, prema ovom dnevniku brojevi vozova, vozovi sa neparnim brojevima kao i vozovi sa parnim brojevima se nisu zaustavljali u Uroševcu. Da li to znači da su vozovi koji su se vraćali sa granice takođe bili puni?

SVEDOK BUKALJIU: U retkim prilikama su bili puni, kao što je bio slučaj sa našim vozom kad smo se vratili sa granice na stanicu Uroševac, ali u drugim okolnostima, u drugim situacijama vraćali su se prazni vozovi.

SUDIJA KVON: Znači, i neki prazni vozovi nisu stali na stanici Uroševac. Da li sam u pravu?

SVEDOK BUKALJIU: Da, kad su se vraćali iz Đeneral Jankovića, nekada su bili prazni i nisu se nekad zaustavili, na osnovu ovoga što ja vidim u dnevniku.

SUDIJA KVON: U redu, hvala vam.

SUDIJA ROBINSON: Da nastavimo, sad mislim da smo stigli do 1. marta. Ne, do 1. aprila. Koliko je vozova bilo 1. aprila?

SVEDOK BUKALJIU: 1. aprila je bilo sedam vozova

SUDIJA ROBINSON: Kažite nam, koliko je vozova išlo u kom pravcu? Koliko je išlo u pravcu granice prema granici?

SVEDOK BUKALJIU: Četiri voza su išla prema granici, a tri su se vratila iz Đeneral Jankovića.

SUDIJA ROBINSON: Da li ima ikakvih naznaka o broju putnika?

SVEDOK BUKALJIU: Nema nikakvih naznaka o kapacitetu tih vozova. Nažalost, takva se evidencija nikada ne vodi.

SUDIJA ROBINSON: 2. april?

SVEDOK BUKALJIU: 2. aprila je bilo 13 vozova.

SUDIJA ROBINSON: Kažite nam koliko je vozova išlo u kom pravcu?

SVEDOK BUKALJIU: Sedam vozova je išlo prema Đeneral Jankoviću, a šest je išlo u suprotnom pravcu od granice, do Kosova Polja.

SUDIJA MEJ: Da li vi možete na osnovu dnevnika da odredite da li se radilo o redovnim ili vanrednim vozovima?

SVEDOK BUKALJIU: Na osnovu broja voza možemo da vidimo da se u svim ovim slučajevima radilo o vanrednim vozovima, a ne o redovnim vozovima. Znači, po dnevniku, ni jedan jedini redovni voz nije išao, sve su to bili vanredni vozovi.

SUDIJA MEJ: Da li su se zaustavili u Uroševcu ili ne?

SVEDOK BUKALJIU: 2. aprila jedini voz koji je imao broj „14395“ je stao, došao je u Uroševac u 6.08 , a otišao je u 7.15, drugi vozovi se nisu zaustavili.

SUDIJA MEJ: Kako znate da se nisu zaustavili?

SVEDOK BUKALJIU: Mogu da vidim po ovoj strelici koju ovde vidite, koja pokazuje da je voz samo prošao kroz stanicu. Voz koji se zaustavi, vidite ovde upisano vreme kad je voz stigao i kad je napustio stanicu. Znači voz „4935“ je došao u 6.08, a otišao je u 7.15. Možete videti isto kod ostalih vozova koji se nisu zaustavili u Uroševcu, sve dok ne dođemo do nekog voza koji se zaustavio i tako dalje.

SUDIJA ROBINSON: Što se tiče kapaciteta važi isto, vi ne možete na osnovu zabeleški u dnevniku da vidite koliko je putnika bilo u vozu? Ovo je sad još uvek 2. april.

SVEDOK BUKALJIU: Nisam vodio dnevnik za svaki dan, ali uglavnom sam tamo bio svaki dan i svojim sam očima video da su vozovi bili prepuni ljudi.

SUDIJA ROBINSON: A sada prelazimo na 3. april, to je poslednji dan. Koliko je bilo vozova?

SVEDOK BUKALJIU: 3. aprila bilo je 16 vozova.

SUDIJA ROBINSON: Koliko je išlo u pravcu granice?

SVEDOK BUKALJIU: Sedam je išlo u pravcu granice.

SUDIJA KVON: Zar nije 14, možete li ponovo da prebrojite?

SVEDOK BUKALJIU: Da, 14, u pravu ste.

SUDIJA ROBINSON: Da li su se zaustavili u Uroševcu?

SVEDOK BUKALJIU: Samo voz „37897“ se zaustavio u Uroševcu, a drugi sa granice, od granice zaustavio se u 14.56, 14.58. Ostali vozovi se uopšte nisu zaustavili. Na dnu se onda vide vozovi koji jesu stali u Uroševcu i tako dalje.

SUDIJA ROBINSON: Da li su to bili redovni vozovi?

SVEDOK BUKALJIU: Ne, nijedan od tih nije bio redovan voz.

SUDIJA MEJ: Da li su vozovi obično stajali u Uroševcu?

SVEDOK BUKALJIU: Stanica u Uroševcu je jedna od najvećih stanica i svi glavni vozovi, svi međunarodni vozovi, putnički vozovi se zaustavljaju u Uroševcu, zato što je to jedna od najvećih stanica na Kosovu.

SUDIJA MEJ: Gospodine Bukaljiu, ovim se završava vaše svedočenje.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Jedna stvar nije urađena samo, uvažene sudije, a to je da ova dva iskaza koja je svedok dao kod istražitelja nisu dobili svoj dokazni broj.

SUDIJA MEJ: Oni će biti označeni.

sekretarijat: Izjava svedoka datirana je sa 24, 25. april 1999. godine. To će biti dokazni predmet Tužilaštva 64, a sledeći je dokazni predmet Tužilaštva 65.

SUDIJA MEJ: Da, to može da se uradi. Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja imam pravo na neko dodatno pitanje u vezi sa dosadašnjim svedočenjem posle moga unakrsnog ispitivanja. Imam li to pravo ili nemam?

SUDIJA MEJ: Ne. Nemate pravo da postavite dodatna pitanja. Jedino biste imali pravo da postavljate pitanje na osnovu onoga što su sudije pitale. Da li želite da postavljate pitanja u vezi s rasporedom vozova?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Samo u vezi sa ovim što je pitao sudija Robinson.

SUDIJA MEJ: Da, možete da postavljate pitanje o rasporedu, o redu vožnje vozova. Izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Sada smo čuli da je svedok odgovorio da 25, 26, 27. i 28. nije bilo nikakvih vozova, a da je 29. bio samo jedan voz koji je došao do Uroševca i vratio se. To praktično znači da pet dana nije bilo nikakvog saobraćaja prema Đeneral Jan-koviću, a onda se uzima sledećih pet dana od čega je prva dva dana redovni saobraćaj, a u sledeća tri dana udvostručen. Ako se napravi prosek za ovih prvih pet dana u kojima nije bilo saobraćaja i ovih drugih pet dana u kojima je saobraćaj povećan, da li se tu može konstatovati da je u proseku bio regularan broj vozova za tih deset dana, s obzirom da ako pet dana nema nikakvog saobraćaja, onda je normalno da se u narednih pet dana saobraćaj poveća. Da li se to može zaključiti?

SUDIJA MEJ: Gospodine Miloševiću, to je komentar. Svedok je svedočio o broju vozova. Vi možete da postavite, odnosno da iznesete svoje mišljenje o tome kasnije, o proseku broja vozova. Gospodine Bukaljiu, hvala vam što ste došli pred Sud da svedočite. Sada možete da odete.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja imam...

SUDIJA MEJ: Nema više pitanja. Ne, gospodine Tapuševiću. Svedok je dovoljno dugo bio ovde i puno pitanja mu je postavljeno. Dakle, ne možete postaviti pitanje. Svedok može da ode, a molim da se original ovog dokumenta da predstavniku Sekretarijata. Svedok može sada da ode. Izvolite, gospodine Najs (Nice).

TUŽILAC NAJS: Svedok Patrik Bol (Patrick Ball). Mislim da Pretresno veće ima njegov izveštaj. Mislim da nemate njegovu biografiju. Ni sam siguran, to je dodato kao dodatak izveštaju. Predlažem da kroz izveštaj prođemo brzo, da objasnimo tako da to bude razumljivo onima koji nisu eksperti. Nadam se da je to prihvatljiv način.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Sudija Mej...

SUDIJA MEJ: Postoji način da se obratite Sudu, gospodine Tapuško-
viću, i vi treba da imate na umu taj način, gospodine Tapuško-
viću. Dozvolite da nam pristupi viši pravni savetnik.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Izvolite. Sudija, ja sam bio ustao, bi-
će da me niste videli, ništa drugo nije u pitanju. Ja mislim da pre ne-
go što Patrik Bol dođe, kao i prijatelji Suda, odlučili smo da stavimo,
da izvodimo određene stvari vezane za to. Ja vas molim za nekoliko
minuta u toku kojih bih izložio neke naše stavove vezane za...

SUDIJA MEJ: Molim da zadržite svedoka napolju za trenutak.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Dakle, ono što prvo mora da se ras-
pravi, kakav status ima izveštaj o ubistvima i kretanju izbeglica na
Kosovu od marta do juna 1999. godine, koji nosi datum od 3. janu-
ara 1992. godine. Patrik Bol ima evidentno status veštaka jer Tužila-
štvo prilikom obelodanjivanja njegovog izveštaja i dodataka poziva
na Pravilo 94bis. Znači, slobodno zaključuje prema Pravilu 92bis,
njegov izveštaj sa dodacima može se smatrati izjavom veštaka. Lič-
no se slažem sa konstatacijom predsednika Pretresnog veća iznetom
pre dva dana, da je izveštaj mogao da bude pročitao od strane bar
dvojice prijatelja suda. Međutim, i ja sam to pročitao blagovreme-
no, jer ja imam svog asistenta, ja sam vrlo dobro upoznat sa tim iz-
veštajem od prvoga momenta. Ali ovde nije reč o tome da li su prija-
telji suda pročitali izveštaj i na kom jeziku, već o optuženom i njego-
vom zagaranovanom minimalnom pravu prema članu 21 Statuta
(Statute), a jedno od tih prava je da ima dovoljno vremena da pri-
premi odbranu. Prvi put izveštaj gospodina Bola na engleskom jezi-
ku, optuženom je i prijateljima suda, obelodanjen 18. januara 2002.
godine. I optuženom i nama prijateljima suda, obelodanjivanje ma-
terijala iskaza sa izuzecima vršeno je istovremeno. Onda smo isti iz-
veštaj samo na engleskom jeziku još jednom dobili, pa zatim i do-
datak i sa njime se naravno upoznali. Tužilaštvo je u svojim listama
o redosledu svedoka od 7. februara i 8. februara naznačilo da će pre-

vod biti obelodanjen 18. februara 2002. godine, ali je obelodanjen sa tačno tri nedelje zakašnjenja. Pravilo 94bis i to izmenjeno 28. decembra 2001. godine o kome nam je Tužalaštvo zadnji put 6. marta dostavilo još jedan dodatak, predviđa da se izjave veštaka obelodanjaju u roku koji odredi Pretresno veće ili pretpretresni sudija. Ovo veće je 11. januara donelo nalog kojim je potvrdilo usmene naloge sa pretresne konferencije održane 10. januara i to nalog broj 4 u kome stoji doslovce: „Pismene izjave svih svedoka koji će lično svedočiti treba da budu obelodanjene optuženom na jeziku koji razume pre početka suđenja. Svedok čija izjava nije na taj način obelodanjena može biti pozvan iskuljučivo uz odobrenje Pretresnog veća.“ Tako je pisalo u vašem nalogu. Nakon toga po zahtevu Tužilaštva od 18. januara, Pretresno veće je izmenilo svoj nalog od 18. februara, produžilo rokove za obelodanjivanje i u tački 3 naloga vašega Pretresnog veća stoji: „Optuženi i prijatelji Suda treba da maksimalno iskoriste raspoloživo vreme i pripreme se za unakrsno ispitivanje ovih svedoka, premda će Pretresno veće na suđenju uzeti u razmatranje svaki zahtev za odgodu unakrsnog ispitivanja zbog nedovoljnog vremena za pripremu.“ To je vaša odluka. Izveštaj eksperta Bola je veoma složen, traži poznavanje materije i u pitanju je metodologija. Kao prijatelj Suda sa zadatkom koji ste nam dali, da ukažemo na sve okolnosti kako bi optuženi imao fer suđenje, smatramo prikladnim predlog da Pretresno veće oceni da li je obelodanjivanje izvršeno u skladu sa pravilima i da li je u skladu sa rokovima. Ako Pretresno veće odluči da zaključi da je obelodanjivanje na jeziku koji optuženi razume bilo u roku, mišljenja smo da je stav optuženog iznet 11. marta, pri kraju suđenja, da nema dovoljno vremena da se pripremi za eksperta Patrika Bola razlog da se odloži unakrsno ispitivanje, kako ste to i predvideli u svom nalogu od 21. januara 2002. godine. Hvala, ja se izvinjavam, sudija Mej, za nesporazum malopre. Ja sam zaista ustao bio, pa mi se učinilo da me niste uopšte videli. To su naši razlozi.

SUDIJA MEJ: Da, gospodine Najs, izvolite.

TUŽILAC NAJS: Materijali su obelodanjeni u skladu sa pravilima i to na engleskom 18. januara, zatim 6. marta na prevedeni i Jedinica za prevođenje je obezbedila prevod pre nego što smo očekivali da će biti, i taj materijal je stavljen na raspolaganje optuženom da može da ga pročitati, da mogu da pročitaju njegovi saradnici. Mi mislimo da mi možemo obaviti ne samo glavno ispitivanje, već celo svedočenje ovog svedoka. Ja predlažem da sada prodemo kroz izveštaj, kako sam već pomenuo brzo, tako da bi taj koncept mogao da bude razumljiv laicima, a pitanje odlaganja unakrsnog ispitivanja se možda može razmotriti na kraju glavnog svedočenja.

(Pretno veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: Saslušaćemo glavno svedočenje.

TUŽILAC NAJS: Molim da uvedete svedoka. Da bih dao Pretresnom veću pune informacije u vezi sa onim što je rekao gospodin Tapuš-ković, proverio sam dokumente i imam pred sobom izveštaj, zatim imam dodatke, dokument na tri stranice, zatim biografiju za koju mislim da nemate.

SUDIJA MEJ: Molim da svedok da svečanu izjavu.

SVEDOK BOL: Svečano izjavljujem da ću govoriti istinu, celu istinu i ništa osim istine.

SUDIJA MEJ: Hvala lepo, izvolite sedite.

GLAVNO ISPITIVANJE: TUŽILAC NAJS

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim vas vaše puno ime i prezime.

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Ja se zovem Patrik Bol.

TUŽILAC NAJS: Molim da se biografija ovog svedoka uvede kao dokazni predmet i da ja postavim samo nekoliko pitanja u vezi sa biografijom, ukoliko je to prihvatljivo.

SUDIJA MEJ: Da.

sekretar: Dokazni predmet Tužilaštva broj 66.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Doktore Bol, vi imate, mislim, univerzitet-sku diplomu i doktorat iz sociologije?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sociologija uključuje i pitanja statistike?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste tokom polaganja tih različitih ispita koji su navedeni ovde u biografiji koristili statistiku kao metod?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, dosta.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Poslednjih otprilike koliko godina se aktivno bavite statistikom?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Od 1997. godine, sve vreme moj posao je kvantifikovan statističkim podacima. Nešto i pre toga, ali od tog vremena stalno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste se vi izvesno vreme bavili pitanjima ljudskih prava i primenom sociologije i statistike na pitanja ljudskih prava?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, od 1991. godine.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ako pogledamo na četvrtoj i petoj strani vaše biografije, vidi se ako pogledamo, vi ste radili u Šri Lanki (Sri Lanka), na Kosovu, u Gvatemali (Guatemala), u Južnoj Africi (South Africa) za Komisiju za istinu i pomirenje (Truth and Reconciliation Commission), na Haitiju (Haiti), u Gvatemali ponovo, u Etiopiji (Etiopia) dva projekta mislim i El Salvadoru (El Salvador)?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Doktore Bol, dok ste radili na pitanjima ljudskih prava kao statističar, da li ste vi uspostavili odnose sa organizacijom Hjumen rajts voč (Human Rights Watch)?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste držali predavanja tamo povremeno baveći se određenim temama?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, ja sam vodio kurseve u Njujorku (New York) i Vašingtonu (Washington) za Hjumen rajts voč.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste govorili o stvarima kojima ste se vi izuzetno bavili?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, govorio sam o teškoćama da se shvate masovni fenomeni čisto kvalitativnim metodama jer ljudska prava proučava mnogo više ljudi nego što bi čovek mogao, razumno govoreći, intervjuisati, i statistički metodi pomažu da se shvati primena ljudskih prava.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li to onda objašnjava na koji način ste vi bili angažovani u projektu Kosovo?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je Hjumen rajts voč stupio u kontakt sa vama u aprilu 1999. godine?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Prvo u martu 1999. godine.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Oni su vas pozvali da uradite šta i da ođete kuda?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Tražili su da im pomognem na terenu, da razvijem svoj sopstveni projekat, ne projekat Hjumen rajts voča, nego projekat kakav sam radio u drugim zemljama i tražili su da idem sa njima u Albaniju (Albania) da razvijem takav projekat.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Gospodine Bol, molim vas, moramo imati na umu da pravimo pauzu između mog pitanja i vašeg odgovora, pošto govorimo isti jezik pa se preklapamo i to je za prevodice vrlo teško.
SVEDOK BOL – ODGOVOR: Shvatam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste vi otišli na Kosovo i posebno na granični prelaz na jugozapadu?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Otišao sam u Albaniju zapravo...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da, u Albaniju, izvinjavam se.

SVEDOK BOL – ODGOVOR: I to na granični prelaz u Albaniji, na severu Albanije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A to je jugozapadni prelaz za Kosovo?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste tamo primetili nešto u vezi sa metodama beleženja događaja?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da. Primenjivane su dve metode kojima su prebrojavane izbeglice kada su prelazile granicu iz Kosova u Albaniju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Koje su to dve različite metode?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Prva je popisivanje koje su obavljali stražari Albanci na granici. Oni su razvili jedan oblik kojim su registrovani, evidentirali prezime i ime, datum i godinu rođenja i mesto rođenja i mesto boravka i broj ljudi u takvoj grupi koja je prešla granicu iz Kosova u Albaniju. To je prvi metod.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Koji je bio drugi metod?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Drugi metod je primenjivao tim posmatrača iz UNHCR-a (United Nations High Commissioner for Refugees) i OEBS-a (OSCE, Organization for Security and Cooperation in Europe), prethodne misije OEBS-a na Kosovu koji je brojao ljude mehaničkim putem. Oni su podnosili izveštaj UNHCR-u, mislim da je

to bilo u albanskom gradu Kukešu (Kukes) koji se nalazi nekoliko kilometara od granice i oni su svakodnevno podnosili izveštaje o tome.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Za statističara, da li je bilo značaja ili vrednosti u metodima koji su primenjeni i kojima su, ne na jedan, već na dva načina beleženi podaci?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: To što smo na dva načina merili istu stvar bilo je od ogromne vrednosti, jer smo mogli da upoređujemo te podatke i da procenimo na koji način se oni mogu razlikovati, i ako se razlikuju, koji može da bude važniji i pouzdaniji i sigurniji.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Proći ćemo kroz to relativno brzo i pozabaviti se ovim izveštajem. Da li ste se vi vratili u Ameriku i zatražili dodatna sredstva za projekat i da li ste dobili sredstva od Ford fondacije (Ford Foundation)?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, vratio sam se u Ameriku (United States of America).

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ako je odgovor da, to je dovoljno.

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Mi ćemo se baviti time kako ste došli do određenih podataka kada ste se ponovo vratili na granični prelaz, ali sam hteo da se pozabavimo pitanjem finansiranja. Da li je bilo ranijih publikacija koje ste objavili vi ili drugi u vezi sa vašim radom, koje su stavljene na raspolaganje javnosti?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Mislite na ranije ili na sadašnje izveštaje?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Na ranije.

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, bila su dva.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li su njih finansirali iz Fordove fondacije ili su ovi drugi finansirani iz fondacije?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Prvi izveštaj je objavljen u martu 2000. godine i to je finansirala Fordova fondacija i „Džon D. i Katrin T. Mek Artur fondacija“ (John D. and Catherine T. MacArthur Foundation) i

Institut za građansko društvo (Institute for Civil Society), to su sve američke privatne fondacije. Drugi izveštaj koji je objavljen u septembru 2000. godine zove se „Politička ubistva na Kosovu“ (Political Killings in Kosovo) i objavila ga je ABA/CEELI, to je Američko udruženje pravnik/Pravna inicijativa za srednju i istočnu Evropu (American Bar Association – Central and East European Law Initiative) i to su sredstva koja je američka vlada dala ovoj organizaciji.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I da li su to sredstva koja su dovela i do toga da se objavi ovaj izveštaj koji se nalazi pred ovim sudom danas?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste vi obavili neke prezentacije finansijerima iz Sjedinjenih Američkih Država?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Jednu ili više?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Jednu, u julu 2000. godine.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste imali dalje kontakte sa finansijerima iz Sjedinjenih Američkih Država, osim toga?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Ne.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da se sada vratimo na vaš povratak na granicu kada ste krenuli sa postupkom pribavljanja sredstava za vaš projekat. Da li je onda došao trenutak kada nije bilo moguće bezbedno otići na granični prelaz gde e nalazila evidencija?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Kada sam se vratio na granicu početkom juna 1999. godine, granični prelaz, pucalo se na granične prelaze nekoliko dana pre toga i novinari su bili ozbiljno, jedan novinar je bio ozbiljno ranjen. Vojska, straža na granici je odlučila da se povuče nekoliko stotina metara u Albaniju, na mesto gde su mislili da će biti bezbedni.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da skratimo tu priču, da li mislite da su te evidencije bile na graničnom prelazu?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste onda otišli lično na taj granični prelaz?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, jesam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste tamo našli evidencije?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kakve ste evidencije našli? Da li ste našli onu prvu vrstu evidencije ili onu drugu koja je rezultirala u brojanju ljudi?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Našao sam formulare koje je straža na granici popunjavala.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste vi to pokupili i koristili kao izvor, kao izvorni materijal za vaše istraživanje?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pre nego što predemo na sam izveštaj u toj ranoj fazi, da li je bilo ikakvih razlika između odstupanja, između ukupnih brojeva do kojih ste vi došli, o kojima možete da nam nešto kažete?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Odstupanja?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Odstupanja u toj ranoj fazi?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Kada smo došli do tih evidencija, pogledali smo broj ljudi koji je bio zabeležen svakog dana da je prešao granicu i uporedili to sa brojevima o kojima je UNHCR podneo izveštaj, dakle to smo uporedili sa brojevima koje su zapisali stražari na prelazima.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: To je bilo u ranoj fazi. Brojevi su se razlikovali na kojim način?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Razlikovali su se nekih dana, a svi dani u kojima su se razlikovali, tada je bio veliki priliv izbeglica na granici. U svakom slučaju, bilo je manje evidencija na samoj granici u odnosu na podatke koje je dao UNHCR.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Koje su to bile različite brojke?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Ukupni broj je bio da su na granici registrovali 272.000 ljudi, a UNHCR je registrovao 400.000 ljudi u svojim dnevnim izveštajima.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, UNHCR je zabeležio mnogo više ljudi nego oni koji su beležili na granici.

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, to je tačno.

TUŽILAC NAJS: Vaš izveštaj se nalazi na raspolaganju kao dokazni predmet, ali ja predlažem da ga kasnije koristimo, ovaj izveštaj, stranicu po stranicu na grafoskopu da bismo razumeli ono što vi govorite. Ali prvo neka ovaj izveštaj postane dokazni predmet 67.

sekretar: Dokazni predmet broj 67.

SUDIJA MEJ: Da.

TUŽILAC NAJS: Bojim se da se broj ne nalazi na svakoj stranici i prvo što bih hteo da pogledamo to je spisak autorskih organizacija koji se nalazi na prve dve stranice nakon poslednje stranice koja je obeležena brojem 69. Ono što bismo mogli da uradimo sa našom verzijom koja nije uvezana, to je da je stavimo na raspolaganje poslužitelju, tako da nju može da stavlja na grafoskop.

sekretar: Ovo će biti dokazni predmet 67.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim da sada na grafoskop stavimo stranicu na kojoj se nalazi spisak ljudi naučnika koji su obavili stručnu recenziju. Da li ste vi nacrt ovog izveštaja dostavili Odboru za stručnu recenziju?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je to standardna praksa za ovakve izveštaje ili nije?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Ovo je malo rigoroznije nego za izveštaje koji se dostavljaju neekspertskim grupama. Stvari koje se objavljuju u profesionalnim publikacijama, njih uvek razmatraju i radi se recenzija u skladu sa standardnim profesionalnim i formalnim postupcima. Mi uvek podnosimo naše izveštaje odborima za stručnu recenziju koji onda daju jedan odgovarajući, rigorozni pregled onoga što smo mi napravili.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li su oni to dva puta pregledali?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ste prilikom svake recenzije dobili savete šta treba da uradite u sledećim koracima i koje sledeće elemente treba da uključite u svoj izveštaj?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, to je tačno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vidimo da su ovde navedena različita imena, doktor Helge Brunborg (Helge Brunborg), zatim Ronald Li (Ronald Lee), doktor Fransoaz Sejler-Mojzevič (Francoise Seillier-Moiseiwitsch), prva tri. Da li iko od njih zauzima određeni viši položaj u svetu statistike?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Smatram da sve troje zauzimaju visoke položaje. Doktor Brunborg je ranije radio za Tužilaštvo ovde i jako je cenjen u sferi međunarodne demografije, kao i...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: To je dovoljno. Recite nam nešto o doktoru Ronaldu Liju?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Ranije je bio predsednik Profesionalnog udruženja populacije Amerike (Population Association of America) i Profesionalne asocijacije demografa Sjedinjenih Država (Professional Association of Demographers in the United States).

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A doktor Fransoaz Sejler-Mojzevič?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Ona je predsednik Komiteta za ljudska prava američke asocijacije za statistiku (Human Rights Committee of the American Statistical Association).

TUŽILAC NAJS – PITANJE: To je sve što sam hteo da znam. Sada nam recite, da li ste u jednoj fazi procesa recenzije odbili neki od saveta koji vam je dao Odbor za stručnu recenziju ili je možda Odbor doveo u pitanje vaše zaključke i proglasio ih neprihvatljivim?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Ne.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li ne za oboje ili samo za jedan odgovor?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Ne, za oboje.

TUŽILAC NAJS: Hvala vam. Sada idemo na izveštaj.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS: Da.

SUDIJA ROBINSON: Pošto je svedok malopre rekao da je dao taj izveštaj kancelariji Tužilaštva, želim da znam da li je Tužilaštvo naručilo taj izveštaj ili je on urađen nezavisno, pa onda priložen Tužilaštvu?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Možete nam reći kako je do stoga došlo? Vi ste već ranije rekli da su dva vaša ranija izveštaja koja su imala veze sa ovom temom javno objavljena. Možete li nam opisati kako je došlo do uspostavljanja veze između vas i Tužilaštva?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Nakon što sam završio svaki od prethodna dva izveštaja, pre nego što su objavljeni, ja sam došao u Hag (The Hague) i ukratko prezentirao te izveštaje ljudima ovde na Međunarodnom sudu, pokrivajući suštinske nalaze svojih izveštaja. Na toj osnovi od mene je zatraženo iz Tužilaštva da odgovorim da li bi ovo svedočenje bilo dovoljno, da li bi dokazi bili dovoljni da se izvedu pred sudom. Ja sam rekao da bih mogao te dokaze da izvedem pred sudom, morao bih da iznesem dodatne podatke i da se

njima pozabavim na još rigorozniji način. Oni su mi pomogli da pregovaram sa OEBS-om da bih dobio treći izvor informacija. Onda mi je Tužilaštvo stavilo na raspolaganje bazu podataka o ekshumacijama, bazu podataka do kojih se došlo na osnovu rada timova na terenu, timova za ekshumaciju. Ni u jednom trenutku Tužilaštvo nije sugerisalo do kakvih nalaza treba da se dode niti je sugerisalo šta treba da zaključim. Oni su tražili od mene da to uradim u skladu sa najvišim naučnim standardima i stalno su naglašavali značaj toga.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Videćemo neke od tih stvari odražene na dva mesta i to ćemo videti tokom svedočenja, tokom ovog jutra i u rano poslepodne. Pre nego što počnemo da se bavimo određenim stranicama ovog izveštaja, da bi svi naši dokazni predmeti bili u redosledu, možemo li da uvedemo još jedan dokaz pored ovog izveštaja, to je evidencija o prelazu na graničnom prelazu Morina (Morine)?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

sekretar: Dokazni predmet Tužilaštva 68.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Mislim da uz njega ide i prevod. Original možemo da stavimo na grafoskop. Da bi oni koji to gledaju mogli da vide, molim da se stavi na grafoskop. Sada molim da se original da, u stvari možemo da pogledamo prevod i da to stavimo na grafoskop. Doktore Bol, možete li nam reći šta predstavlja ova stranica?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: To je jedna od 690 stranica koje sam otkrio na graničnom prelazu Morina (Morine).

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I u vezi sa osobama pokazuje ime, adresu sa koje su došli, godinu rođenja, a šta pokazuje ova poslednja kolona, možete li nam to objasniti?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: To je ukupan broj ljudi u toj grupi koja je zajedno sa tom osobom prešla granicu, znači ovde imamo samo glavu domaćinstva koja je popisana i uz to broj ljudi.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, broj 1 iz Suve Reke (Suhareke), 27 ljudi je bilo u toj grupi, je li tako? U prevodu piše „vrsta oruđa“, mislim da to nije tako.

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, to nije „vrsta oruđa“. Reč je o broju ljudi u grupi.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala vam, a sada bi bilo dobro kada bismo prešli na prvi grafoskop, grafikon koji se nalazi na stranici „C“ izveštaja, a onda se možemo vratiti napred da popunimo nekoliko praznina. Imamo i tekst i grafikon, ali molim vas da se vi skoncentrišete na grafoskop.

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Hvala.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ovo je jedan od mnogih grafikona koji ćemo pogledati, odnosno nekoliko. Ovo je procenjeni ukupan broj izbeglica koji su prošli u to vreme. Vidimo ljude koji su napuštali svoje domove i datume koji se na to odnose. Da li je ovaj grafikon načinjen na osnovu sirovog materijala koji ste vi dobili? Vi ćete nam reći kako ste došli do tog materijala nešto kasnije, ali sad nam samo recite da li je ovaj grafikon napravljen na osnovu sirovog materijala koji ste dobili?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Ne.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Recite nam onda na osnovu čega je napravljen?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Taj sirovi materijal se sastojao od evidencija na graničnim prelazima o kojima sam već ranije govorio, koje su dopunjene izveštajima UNHCR-a i jednim brojem ostalih manjih izvora.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Možda ja nisam u pravu kada koristim izraz sirovi materijal. Vi ste imali i druge izvore.

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste, dakle, imali i druge izvore koje ćete nam identifikovati nešto kasnije. Dakle, imajući na raspolaganju

materijale iz različitih izvora, čitajući te materijale o tome da li je neko napustio svoj dom u periodu od 24. marta, 25. marta, 6. aprila i tako dalje, vi ste onda procenjivali sve te različite izvore i onda ste procenjivali da li je došlo do dupliciranja i slično i napravili ste ovaj grafikon?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Mi smo takođe uzeli u obzir vreme koje je potrebno ljudima da idu od svojih domova do granica.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I dakle sve ste to uzeli u obzir?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, s tim pojašnjenjem da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Za statističara ili bilo koga drugog, da li postoji neka karakteristika u ovom konkretnom grafikonu?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Imenujte, navedite?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Čini se da postoje tri vrlo različite faze ili tačke u kojima je priliv izbeglica mnogo veći. Prvo, vrhunac tog priliva je krajem marta i početkom aprila, zatim opada na mnogo nižu tačku i onda ponovo raste i ima vrhunac sredinom aprila, nakon toga ponovo pada na nižu tačku i krajem aprila, odnosno pri kraju aprila i početkom maja ponovo raste. Ima nekoliko manjih vrhunaca i onda pada blizu nule i ostaje na tome u narednom periodu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, tri vrhunca i dva pada, da li je tako?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da. To je tačno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Nešto slično ćemo videti na nekim drugim grafikonima malo kasnije, no recite nam šta taj oblik sugerise kada se to na primer uporedi sa tvrdnjom da je postojao stalan jedan uzrok, permanentan uzrok zbog koga su ljudi postali izbeglice?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Taj obrazac ne odražava permanentan uzrok, jer početak i kraj obrasca, šablona vrhunaca i padova na ovom obrascu sugerišu daleko jače uzrok koji je sam od sebe počeo i zaustavio se.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dobro, malo ćemo detaljnije o tome kasnije, ali recite nam da li ste u određenom trenutku tokom ovog projekta, dakle kada ste postali svesni ovih vrhunaca i ovih padova razmotrili tri mogućnosti, dakle kao tri moguća ili verovatna uzroka za ove vrhunce i padove?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Videvši ovaj grafikon i druge grafikone sa ovakvim karakterističnim obrascem, dakle sa ovim vrhuncima i padovima na grafikonu, mi smo zaključili da mora da postoji određeni uzrok. I onda smo u skladu sa tim razmotrili tri moguća uzroka koji možda prouzrokuju ovaj obrazac vrhunaca i padova.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A to su bili?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Pa prvo smo razmotrili aktivnosti OVK i sukobe sa srpskim snagama, da bi to mogao da bude jedan od uzroka. Zatim pod dva, da su možda vazdušni napadi NATO-a jedan od uzroka. A treći uzrok, aktivnost jugoslovenskih snaga je takođe mogla da bude uzrok.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Na kraju vašeg izveštaja, kada dođemo do vašeg zaključka, recite nam samo sa da ili ne, da li je moguće utvrditi uzroke ili je u stvari posao statističara da utvrdi koji se uzroci mogu odbaciti?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Metode koje smo mi koristili u stvari testiraju hipotezu. Svaki od ova tri slučaja smo mi tretirali kao hipoteze. Ovaj metod nam omogućava da ili odbacimo određene hipoteze ili da zaključimo da su naši podaci u skladu sa našom hipotezom. Međutim, podaci nam ne omogućavaju da dokažemo određenu hipotezu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vezano za pregled ovoga čime ste se vi bavili i vezano za opseg statističara, odnosno vezano za sve to, sada bih hteo da se vratimo na stranu broj 3, budući da ima nekoliko stvari koje bih hteo da pojasnim iz vašeg izveštaja. Zamolio bih da se te strane stave na grafoskop kako bi svi mogli da prate o čemu govorimo. Podaci i analiza, paragraf 1 tačka 2, vi ste već rekli, kao što

znamo, da ste otišli u Morinu dakle, to je granični prelaz na jugozapadu Kosova, znači sever Albanije?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je jedan granični prelaz dovoljan za ovakvu analizu? Koji je vaš komentar u vezi sa tim?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Ovaj granični prelaz bi mogao da bude dovoljan, jer na osnovu raspoloživih podataka, ja mislim da je više od polovine kosovskih Albanaca koji su napustili Kosovo, da su oni u stvari napustili Kosovo preko ovog graničnog prelaza. U izveštaju, dakle u onom delu izveštaja koji se baš bavi kretanjem izbeglica, mi smo zaključili da svi raspoloživi dokazi sa drugih graničnih prelaza u Albaniji i u Makedoniji i na osnovu podataka iz Bosne, dakle, vezano za kosovske Albance koji su otišli u Bosnu, pokazalo se da su obrasci kretanja slični obrascima kretanja izbeglica koji su otišli za Albaniju. Dakle, ja mislim da su ovi podaci dovoljni da bi se došlo do takvih zaključaka.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Druga tačka istog paragrafa, na toj istoj strani, od kretanja izbeglica prelazi se na ubistva, jer kako ćemo otkriti, vi ste posmatrali simultano, ne simultano, vi ste u toku vašeg rada posmatrali oboje, i protok izbeglica i ubijanje. Molim vas, navedite nam izvore informacija, dakle izvore od kojih ste dobijali informacije vezane za ubistva. Treba da nam kažete kada, gde, ili bilo šta drugo što znate o ubijanju?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Mi smo o ubistvima saznali na osnovu intervjua koji su vodili predstavnici ABA/CEELI i njihovih partnera, zatim takođe na osnovu intervjua koji su vodili predstavnici Hjumen rajts voča i takođe intervjua koje su vodili predstavnici OEBS-a. Mi...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da se zaustavimo samo na trenutak. Dakle, vi u stvari imate tri narativna izvora informacija.

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, to je tačno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu. A postoji i četvrti izveštaj i četvrti izvor?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, to su bili izveštaji o ekshumacijama koje su sproveli međunarodni timovi u ime Međunarodnog suda.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle vi niste imali, pa se niste ni oslanjali na izjave svedoka koje su oni dali Sudu?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Ne.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ali imali ste zapis o ekshumacijama i materijale u vezi sa time?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hjumen rajts voč, izvinjavam se, evidencija OEBS-a, u stvari vi ćete nam reći, da li se evidencija OEBS-a takođe nalazi u njihova dva izveštaja, jedno o patnjama Albanaca, drugo o patnjama Srba?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da. Mislim da se to nalazi tamo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: O OVK?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kao što može da se vidi u svim statističkim analizama „Statističke analize ubistava objedinjuju informacije iz više od petnaest hiljada razgovora i izveštaja ekshumacija“?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li bismo sada mogli da pojasnimo samo nekoliko stvari koje se nalaze na četvrtoj strani vašeg izveštaja? Molim da predemo na donji deo strane, dakle statistička analiza kretanja izbeglica. Mi smo već pogledali onaj grafikon jer sam hteo da omogućim Sudu uvid. No, ako pogledamo gornji deo tog paragrafa, paragraf 3, molim. Hvala vam. Tako je dobro. U ovom delu izveštaja se opisuje odlazak etničkih Albanaca sa Kosova i to od kraja marta pa do maja 1999. godine i tu se kaže da je približno 95% kosovskih Albanaca, izbeglica koji su između 24. marta i 11. maja ušli u Albaniju. Tu imamo referencu, tu stoji „Bol 2000, p.5“. Da li je to

referenca na jedan od ona dva prethodna izveštaja koja su javno objavljena i koje ste spomenuli?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li su ti izveštaji, mada ste vi sami zaključili da to nije dovoljno da se predoči Sudu, no, da li su ti prethodni izveštaji uvršteni u ovaj vaš sadašnji izveštaj?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: 95 posto, da li je to vaša procena?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li vi ostajete pri toj proceni?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A recite mi kako ste do toga došli?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Ja sam koristio pograničnu evidenciju UNHCR-a i one manje evidencije ručnog brojanja ljudi, mislim na mehaničko brojanje, odnosno podatke o mehaničkom brojanju koje je imala albanska vlada, zapravo njihov krizni štab za mesec maj. Po-delio sam izbeglice koje su došle u tom periodu od onih izbeglica koje su došle ranije ili nakon toga, i jednostavno sam izračunao sraz-merni broj.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim vas da sada pogledamo fusnotu broj 6. Mislim da tu pri kraju, stoji dakle, fusnota broj 6. Tu se spominju tri faze. Već smo pogledali grafikon, pogledaćemo ga ponovo onaj prvi grafikon i tu se kaže: „Tri faze odražavaju obrazac prema kojem su izbeglice napuštale svoje domove, a ne obrazac prelaska granice. Za bilo koji dan vreda da je nešto više od polovine izbegli-ca koji su prešli granicu, napustilo svoje domove ranije tog dana. Međutim, ostale izbeglice koje su tog dana prešle granicu, putova-le su duže. Analiza podataka objasniće uzroke kasnijeg prelaska.” Mi smo to već i obradili uopšteno. No, recite nam kako ste vi izraču-nali kasniji prelazak, dakle u svrhu vaše statističke analize?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Imali smo tri istraživanja koja smo vodili u izbegličkim logorima i na određenim lokacijama gde su bile smeštene izbeglice u Albaniji i Makedoniji i to u periodu od marta do juna 1999. godine. Ta istraživanja su pokazala da su izbeglice govorile o određenom redosledu događaja, dakle počevši od toga kako su napustili svoje domove pa sve do dolaska u izbegličke logore. Na osnovu toga ja sam mogao da proračunam tranzitni period izbeglica i onda sam mogao to vreme da uporedim sa vremenom koje se odnosilo na izbeglice koje su otišle sa nekog drugog mesta i u neko drugo vreme i onda sam to mogao da uporedim statistički u smislu sa drugim mestima i u drugo vreme.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sada bih hteo da se vratimo na stranu broj 5. Tu imam jedno dodatno pitanje, a onda bih, uz dopuštenje svedoka, zatražio da pređemo na minut na privatnu sednicu kako bih rekao nešto o redosledu svedoka za sutra i prekosutra. Dakle, pogledajmo sada stranu 5. Pri vrhu strane se vidi grafikon, dakle to je grafikon koji je načinjen na osnovu informacija koje ste vi imali o kretanju izbeglica, dakle prilagođeno na osnovu trenutka kada su izbeglice napustile svoje domove, pre nego što su stigli do granice.

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, tako je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ako sada pogledamo poslednji paragraf tog paragrafa pri dnu strane u poslednjoj rečenici stoji sledeće: „Masovni egzodus kosovskih Albanaca ovih razmera i sa ovakvim obrascem mogao je biti podstaknut jedino zajedničkim uzrokom.“ Mi smo videli tri vrhunca. Da li je to jedan zajednički uzrok ili su to pak dva ili tri različita uzroka? Da li možete da nam pomognete u vezi sa tim?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Ja i moje kolege smo zaključili da je „zajednički uzrok“, da je uzrok izbeglica, odnosno njihovog odlaska bio zajednički. U tom trenutku bez dodatnih podataka mi nismo mogli da odredimo da li postoji jedan uzrok za sva tri slučaja ili pak postoje tri različita uzroka za tri vrhunca. Međutim, na osnovu dodatnih podataka, mi smo bili u stanju to da definišemo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, mogao je da bude jedan uzrok ili dva uzroka?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, sve kombinacije su moguće.

TUŽILAC NAJS: Sada bih hteo da pređemo na stranu broj 6. Ne znam da li bi ovo bio možda zgodan trenutak da prekinemo sa radom.

SUDIJA MEJ: Ukoliko ne želite još nešto da pokrenete, da, idemo na pauzu. Doktore Bol, tokom pauze, molim vas da ni sa kim ne razgovarate o svom svedočenju sve dok ne završite sa svedočenjem. To se odnosi i na članove Tužilaštva. Molimo vas da se vratite ovde u 14.30. Sada možemo da počnemo sa privatnom sednicom.

TUŽILAC NAJS: Može li doktor Bol da se povuče, ovo nema nikakve veze sa njegovim iskazom?

(privatna sednica)

(pauza)

SUDIJA MEJ: Da, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Strana 6 izveštaja. Mi treba da pogledamo sve ovo, ima stvari koje treba objasniti zato što se radi o dosta tehničkom tekstu. Ako pogledamo sadržaj samog izveštaja koji je morao biti pregledan preko projektora, ja bih tražio okvir fokusa relevantnih delova koje sada ispitujemo. Ovo je jedan od dva ili tri dela izveštaja koje treba objasniti, zato što su na čisto tehničkom nivou. Prvo, na kraju prvog pasusa se spominje 10.000 žrtava, evidentiranih žrtava, zapravo identifikovanih žrtava. Ovim postupkom identifikovano je 4.400 pojedinaca. Objasnite nam u par rečenica kako se 10.000 žrtava svodi na 4.400 jedinstvenih individua?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Mnoge osobe koje su prijavljene u projektima kojima su prikupljani podaci koje sam ja ranije opisao,

prijavljene su od strane više od jednog svedoka, tako da je određeni pojedinac možda dva ili tri puta prijavljen. Jedan pojedinac, konkretno, setičete se toga, prijavljen je 27 puta u jednom od četiri projekta. Tako da mi onda uklonimo dvojne reference, identifikujemo ih i odstranimo i onda identifikujemo one osobe koji su u više od jednog projekta, recimo, neko je prijavljen OEBS-u, a isto tako je identifikovan prilikom ekshumacije. Nakon što se završe sva ta odbacivanja, ostaje nam 4.400 pojedinaca.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Predimo sada na sledeći paragraf, počinje na sledeći način: „Drugo, budući da žrtve navedene u izvorima podataka nisu bile jedine žrtve ubistava, bilo je potrebno proceniti broj nedokumentovanih žrtava kako bi se izvršila opšta procena ukupnog broja poginulih. Ovaj broj, 10 356 ...”, ja ću odmah tu da stanem, taj broj je vrlo blizu tih 10.000, toj cifri od koje ta brojka proizilazi. Da li je to slučajno ili ima tu nekog razloga?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: To je potpuno slučajno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Znači sada idemo sa 4.400, to je ta smanjena cifra, da bi se izračunala druga jedna cifra, kao što vi kažete u pasusu „što se radi uz pomoć tehnike poznate pod imenom procena višestrukih sistema” tako da bi laici među nama mogli to da shvate. Molim vas da to objasnite.

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Procena višestrukih sistema koristi preklapanje između više projekata da bi se odredio broj ljudi koji ne spadaju u dokumentaciju bilo kog od tih projekata. Na primer, bilo je 4.400 pojedinaca koji su poimence prijavljeni u jednom ili više od ta četiri projekta. Međutim, bilo je takođe subjekata koji nisu prijavljeni ni kod jednog projekta i naš projekat je bio da mi procenimo taj broj.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Zbog vremenskog ograničenja i pošto se ovde radi o tehničkim stvarima, verovatno ćemo ovde da se zaustavimo. Postoje neki dijagrami na koje možete onda da nam skrenete pažnju da biste nam pomogli da razumemo o čemu se radi. Ja ću se vratiti na to. Da li sam u pravu ako kažem sledeće – zato što ste ima-

li četiri izvora informacija, a ne jedan, dva ili tri već četiri izvora koji su pripremljeni na različite načine, vi ste mogli da se bavite procenom na osnovu ovih višestrukih sistema da bi došli do jedne opšte procene, opšteg broja?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, metod se može raditi sa dva sistema, a sa svakim dodatnim sistemom mi na bolji način ispitujemo svoje pretpostavke, znači dobijamo bolje rezultate.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste, naravno, svoj izveštaj napravili na osnovu broja 10.356 u fusnoti?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, jesmo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ali u fusnoti broj 10 vidimo neke druge nezavisne studije koje su pripremljene na potpuno drugačiji način. Da li je to tačno?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, to je tačno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Znači, da li je onda to nešto funkcionisalo, ne kao deo vaše baze podataka, nego kao neka vrsta provere?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ponekad izveštaji izgledaju dosta različiti. Recimo nešto zbog čega biste vi morali ponovo da razmotrite svoje detalje, ako se ispostavi da je to potpuno različito. Na primer, ako pogledamo izveštaj „PHR“, „Lekara za ljudska prava“ (Physicians for Human Rights) od ABA/AAAS, izgleda kao da ste koristili različite sisteme?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Izveštaj „Lekara za ljudska prava“, to jest „PHR“, oni su procenili da je bilo približno 9.600 mrtvih.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A onda ako pogledamo na drugi rad koji su uradili Špigl (Spiegel) i Salama (Salama)?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, oni su epidemiolozi u Centru za nadzor zaraznih bolesti (US Centre for Disease Control).

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I do koje su cifre oni došli, uključujući onu godinu koju vi niste uključili?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: To je tačno. Njihova predviđanja uključuju 1998. godinu, koja je isključena iz naših analiza. Oni su dospeli do procene od približno 12.000.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, više od vas, oni su imali i još jednu godinu.

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Plus meseci od januara do polovine marta 1999. godine, koji nisu u našoj studiji.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Znači vi ste tako, na taj način došli do cifre od 10.356. I onda ako pogledamo taj broj i pogledamo na vrh strane i pogledamo dve ilustracije, onda vidimo u vrhu isti grafikon „Ljudi koji napuštaju kuće” pripremljen na način koji smo to opisali i onda vidimo posle toga grafikon „Ubijene osobe”. Da li je to pripremljeno na osnovu sirovih podataka na način koji sam ja napisao ili je pripremljeno na bazi procena koje proizilaze iz višestrukih sistema?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Ovo je na osnovu procene višestrukih sistema.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ono što smo primetili o sličnosti ili različitosti u obliku ovog grafikona je u poređenju sa prethodnim grafikonom?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Oni su vrlo slični u nekoliko aspekata.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ja se ponovo izvinjavam prevodiocima. Ne pravim pauzu. Moja greška, doktore Bol. Vi se pridržavajte toga. Vaša zapažanja kada je reč o uzroku ili odvojenim uzrocima vrhunca, da li se to odnosi na isti način na ljude koji su ubijeni, dakle na „Grafikon o ubijenima”?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, na isti način bi bili primenjeni.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Strana 7 izveštaja, molim vas. Prvo tekst za kabine, a onda karta. Tekst se još uvek odnosi na grafikon koji gle-

damo i daje dodatno objašnjenje koje treba da imamo na umu. „Kada se procenjeni broj osoba gleda u vremenskom periodu koristeći iste dvodnevne periode koji se koriste prilikom kretanja izbeglica“, i tako dalje. Sada, mislim da se još nismo bavili tim dvodnevnim intervalima. Možda bismo mogli to sad da uradimo.

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Kao što sam ranije opisao, podaci od albanske pogranične službe su prebačeni u podatke o ljudima koji su napustili svoje kuće uz uračunavanje tranzitnog vremena. Tranzitno vreme dolazi u odnosu na ispitivanja, kao što sam rekao, nekoliko stotina takvih ispitivanja iz mog projekta, plus oni koji su došli iz dva druga projekta. Kada pogledamo informacije tih ispitivanja dan po dan, ima nekoliko dana kad uopšte nema podataka i to je zato što se recimo ispitivanje radi na vrlo malom uzorku. Tako da onog dana kad ima relativno malo izbeglica koji prelaze granicu, postoji relativno malo podataka o tome u ispitivanju. Kao rezultat toga, možemo onda imati jako mnogo nula u jednom određenom vremenskom periodu. Te nule su možda stvarne informacije, stvarni podaci ili jednostavno tačke u ispitivanju kada taj period nije dovoljno pokriven. Kada sabiramo onda te dane u dvodnevne intervale, mi stabilizujemo takve procene. Ja sam napravio tu odluku, odlučio sam se za te dvodnevne intervale u studiji o migraciji, ali se ispostavilo da je to korisno tokom kasnijih studija i tokom sadašnjeg ispitivanja, tako da smo se mi toga pridržavali, zato što to onda nama daje dodatnu stabilnost, a pod time ja konkretno mislim na to da se smanjuje broj nultih poena u informacijama koje se koriste u ispitivanju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala vam. Kada se identifikuju ti intervale u bilo kom događaju ili materijalu, da li je to jedna uobičajena i potrebna statistička tehnika?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, jeste. Jezik koji koriste statističari je taj da se stvari i podaci sažimaju ili sabiraju, dodaju ili oduzimaju, dodaju se većim jedinicama ili se razlamaju na manje jedinice i to je nešto što svaki analitičar mora da koristi da bi našao ono mesto gde ima dovoljno informacija da se dođe do nekakvog značajnog podatka.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Sada prelazimo na sledeću temu koja se ilustruje kartom koja se nalazi na vrhu ove strane. Nakon što ste pripremili svoj prvi grafikon ubijenih osoba, da li ste odlučili onda da Kosovo razložite na četiri regiona – sever, istok, jug, zapad, onako kako se to vidi na ovoj karti?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, jesam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Podele između delova teritorije nemaju nikakvu vezu sa drugim političkim ili geografskim podelama. One su napravljene u statističke svrhe.

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, to je tačno. To je tačno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sada molim da predemo na stranu 8. U vrhu strane vidimo „Kretanje izbeglica i ubistva prema geografskoj lokaciji“. Tu stoji: „Osim toga što se razmatralo kada je došlo do kretanja izbeglica i do ubistava, važno je videti i gde se to desilo. Analiza mesta odakle je poteklo kretanje izbeglica, gde su se dogodila ubistva pokazuju široko rasprostranjen obrazac koji odgovara nasilju koje je povezano sa raseljavanjem.“ Mislim da je taj poslednji deo zaključak čitavog tog pasusa, da li je to tačno?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, jeste.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Moraćemo da se vratimo onda na fusnotu 11, ali možemo li sada da pogledamo strane 9 i 10. Na strani 9, grafikon 4 takođe prikazuje ljude koji napuštaju svoje kuće. A šta prikazuje donji grafikon?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Donji grafikon pokazuje broj ljudi koji su ubijeni. Obe krivulje na grafikonu 4 predstavljaju ljude koji su napustili svoje kuće ili ljude koji su ubijeni u severnom regionu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Moja greška. Znači, taj grafikon broj 4 nije uobičajena karta nego se odnosi samo na severni region?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, to je tačno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A donja karta se odnosi na južni region. Mi imamo dva grafikona na vrhu, jedan je za ljude koji su napustili

svoje kuće, a donji se odnosi na one ljude koji su ubijeni u severnom regionu. Da li mi vidimo nekakvu sličnost između tih grafikona?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Dva grafikona su slična jedan drugom. Ono što jeste zanimljivo ovde je sasvim očigledan vrhunac u oba grafikona, u fazi dva.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Donja ilustracija se odnosi na južni kraj i tu se takođe pojavljuju dva grafikona. Da li su ta dva grafikona slična u statističkom smislu?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Krivulje grafikona su slične jedna drugoj.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Ovde, ono što je meni posebno interesantno su, ja mislim dva sasvim osobena vrhunca u oba grafikona tokom faze 2.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dno dijagrama je za južni region. Pono-vo, on sadrži dva grafikona. Da li su oni slični jedan drugom u statističkom smislu?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Obe krive su sasvim slične jedna drugoj. One obe pokazuju gotovo nikakvu aktivnost u fazi 2. Na južnoj teritoriji se u tom regionu sva aktivnost koncentrisala tokom faze 1.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vidimo, izvinite, na grafikonu, mi vidimo „ljude koji su napustili svoje kuće“ i vidimo referencu koja nas upućuje na jednu primedbu u tekstu. Vratiću se na to. Da li prelazimo sada na stranu 10?

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, pre nego što pređete na stranu 10, mogu li samo da zamolim da se svedok vrati na vrhunce u fazi 2, u severnom regionu. On je označio značaj tih visokih tačaka, ali visoka tačka grafikona ljudi koji napuštaju svoje kuće je u stvari viša od donje krivulje koja govori o broju ubijenih ljudi. Da li to nešto govori ili označava?

SVEDOK BOL: Krivulje nisu identične, kao što je časni sudija primetio. Ono što je najznačajnije kod ove dve krivulje jeste postojanje suštinskih vrhunaca u toj fazi 2. To stavljamo u kontrast sa ostalim regionima u ovom trenutku.

SUDIJA ROBINSON: Shvatam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da se bavimo netehničkom terminologijom, ispravite me ako grešim, da li je činjenica da je opšti kvantum vrhunca u ovom slučaju značajan, a ne sama precizna skala tog vrhunca? Ako vi to ne prihvatate, recite.

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Opšti obrazac vrhunaca i najnižih tačaka je važan, što oni više slede jedan drugog, snažniji su argumenti statističara da oni odgovaraju jedan drugom.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ako pogledamo podatke 4 i 5, na grafikonima 4 i 5, dok se još nalazimo na stranici 9, da li je važno imati na umu da je vertikalna skala na svakom od grafikona u stvari različita, jer ste vi prilagodili grafikone maksimalnom broju ljudi koji su napuštali svoje domove ili koji su ubijeni, da bismo mogli to na najbolji način izraziti?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, to je tačno. Približno 40 puta više ljudi je napustilo svoje domove nego što je ubijeno, zbog toga su te skale morale da neophodno izraze tu razliku.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A onda takođe kada je reč o odnosu između severnog i južnog regiona, broj ljudi koji je napustio kuće u severnom regionu je 7.958, a broj ljudi koji je napustio kuće u južnom regionu 24.103?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, to je tačno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Još sličnije razlike kada je reč o proporcijama, mogu se videti na stranici 10. Gornji grafikon pokazuje istočni region, a donji grafikon pokazuje zapadni region, sada već možemo i sami da razlučujemo stvari. U svakom slučaju, reč je o grafikonima koji pokazuju ljude koji su napustili domove, kao i ljude koji su

ubijeni. U svakom slučaju, mi vidimo sličnosti između jednog i drugog. Međutim, region koji pokazuje zapadni region, je li on sličan ili različit od istočnog regiona?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Zapadni je različit od istočnog.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da se vratimo na stranicu 9, da li ima sličnosti sa južnim regionom?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, zapadni i južni obrasci su slični, i u oba slučaja nema značajnog vrhunca tokom faze 2.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A sad da se vratimo na stranicu 8. Želim da skrenem vašu pažnju na tri otvorena pitanja za koja sam rekao da je potrebno da vodimo raspravu u tekstu. U fusnoti na stranici 8, da li vi primećujete da krajem maja postoji jedna vrednost koja predstavlja anomaliju u južnom regionu? To se nalazi na samom dnu stranice, desno dole na dnu.

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, mi smo to primetili, moj saradnik i ja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I vi kažete u tekstu fusnote sledeće: „Procena više od dvesta ubijenih ljudi u jednom dvodnevnom periodu rezultat je manje od 20 dokumentovanih ubistava.” I onda kažete sledeće: „Međutim, ova stavka ima dovoljno široku marginalnu grešku i to se vidi u dodatku 2, slika 12. Kao što se iz slike vidi, većina vrednosti ima niži nivo greške koji ne umanjuje interpretaciju šablona. Međutim, ova vrednost ima dovoljno široku marginu greške, pa je moguće da se značajno ne razlikuje od nule.” Dve ili tri stvari koje proizilaze iz toga – ako bi statističar ili uvažene sudije želeli da slede grešku ili marginu greške prilikom računanja, oni to mogu da urade na osnovu dodatka 2, mislim da je to na stranici 53. Ali ako se pogleda bilo koji od grafikona, stranica 9 je otvorena ispred mene, procene koje su prikazane na svim grafikonima, da li one imaju marginu greške koja se odnosi na ovo?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da. Svaka tačka u grafikonu koji prikazuje ubistva ima marginu greške.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li vi procenjujete te margine greške da biste se pobrinuli da one nisu na tom nivou da dovode u pitanje brojke koje vi iznosite?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da. Mi to radimo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Stav koji ste izneli u fusnoti u vezi sa grafikonom broj 5 je onaj koji se odnosi na eliminaciju greške, odnosno margine greške, ali u drugim podacima da li ste dozvolili mogućnost da postoji margina greške bez obzira na grafikom?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da. Jesmo.

TUŽILAC NAJS: Hvala. Možemo li se pozabaviti stranicom 11.

SUDIJA KVON: Samo trenutak. Ja nisam siguran. Već ste spomenuli ovo, ali kada je reč o datumima o prilivu izbeglica, da li se oni odnose na datume kada su izbeglice prešle granicu ili datume kada su napustili svoja sela?

SVEDOK BOL: Mi smo mislili na ovo drugo, na datum kada su izbeglice napustile svoja sela.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Stranica 11. Počinjemo sa tekstom koji u stvari počinje na prethodnoj stranici, 8. Ne brinite se zbog toga. U tekstu se objašnjava na koji način biste vi ispitivali hipoteze koje ste već opisali. Je li to tačno?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Onda možemo videti, na početku teksta se kaže: „Međutim, ako aktivnosti OVK i vazdušni udari NATO-a nisu dosegli vrhunac u broju ubistava, onda se odbacuje mogućnost uzročnog odnosa.“ Dakle, sada se bavimo vezom ili nepostojanjem veze aktivnosti OVK ili NATO aktivnosti sa kretanjem izbeglica i ubistvima. Kakav je bio vaš pristup?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Naša ideja je bila da, ako nešto treba da prouzrokuje nešto drugo, onda uzrok mora da prethodi efektu. U skladu sa tim, nismo gledali vrhunac ubistava i kretanja izbeglica

za svaku opštinu, a ukupno je 29 opština. Onda smo razmotili da li u tom dvodnevnom intervalu ili u periodu koji je prethodio tom dvodnevnom intervalu, da li je bilo aktivnosti OVK. Ako ustanovimo da je bilo kakve aktivnosti OVK u periodu vrhunca ili periodu koji neposredno prethodi vrhuncu, mi onda to računamo u prvom redu. Međutim, ako ustanovimo da je došlo do aktivnosti OVK, odnosno da je ili uopšte nije bilo u toj opštini ili da je usledilo posle vrhunca, onda to izražavamo u drugom redu. I na kraju, ako je aktivnost OVK prethodila vrhuncu kretanja izbeglica i ubistava, i to prethodila više od četiri dana, onda mi to vodimo kao da ne može da se donese zaključak na osnovu toga.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu, pre nego što pogledamo tabelu u kojoj su izneseni vaši nalazi, neophodno je da znamo prvo za OVK a onda za NATO šta su bili izvori vaših informacija na osnovu kojih ste napravili ovu tabelu. Prvo da se pozabavimo sa OVK. Koji su vam izvori informacija za aktivnost OVK bili na raspolaganju, na koje ste se oslanjali?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Moj koautor i ja smo počeli tako što smo ispitivali javne izvore koji su bili na internetu, koje je stavila Vlada Jugoslavije, i takođe srpske nevladine organizacije. Ovi dokumenti beleže žrtve koje su pretrpele srpske vlasti na Kosovu kao rezultat napada OVK i takođe ti izvori dokumentuju razmenu vatre između snaga OVK i jugoslovenske vlade, odnosno snaga jugoslovenske vlade ili policijskih snaga.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da li je to bio vaš jedini izvor ili ste imali još neke druge informacija za OVK?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Te izvore smo dopunili dodatnim izvorima koje nam je stavilo na raspolaganje Tužilaštvo. Javni izvori u celini su predstavljali 55 posto izvora naših materijala, a izvori Međunarodnog suda su predstavljali 45 posto izvora informacija.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da se vratim na ono što vas je jutros pitao sudija Robinson, u vezi sa tim da li ste dobili kakve instrukcije od Tužilaštva u vezi sa materijalom koji vam je stavilo na raspolaganje

Tužilaštvo. Da li su to bile izjave ili su to bili statistički podaci ili rezimirani oblici?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: To je bilo svedeno samo na suštinske statističke podatke.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Drugo, kako se taj materijal može uporediti, uopšteno govoreći, sa tih 55 posto materijala dobijenih iz javnih izvora?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Oni su u statističkom pogledu izgledali otprilike isto.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Treće, u vreme kada vam je taj materijal stavljen na raspolaganje, da li je Tužilaštvo išta znalo unapred o nalazima do kojih ćete vi doći, ili o pravcu u kom ide vaš izveštaj?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Kada sam se ja sastao sa predstavnicima Tužilaštva početkom novembra, nismo imali na raspolaganju rezultate o ubistvima. Međutim, izveštaj o kretanju izbeglica je bio javan i to već godinu i po ili tome slično, tako da je to bilo na raspolaganju svakome ko je to hteo da pogleda.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da se vratimo na tekst. U sledećem paragrafu koji počinje rečima „Da bi se testirali zaključci izvedeni ovom metodom, upotrebili smo drugu statističku metodu kojom smo ispitili zajedničke koleracije“. Na to ću se možda vratiti kasnije. Ali da se pozabavimo tabelom koja se nalazi na vrhu stranice, i da se podsetimo da „pre ili istovremeno sa vrhuncem“ znači četvorodnevni period pred vrhunac ili u vreme vrhunca. Je li to tačno?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da. Tačno je.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Od 29 opština, aktivnosti OVK su prethodile ubistvima u 11, a aktivnosti OVK su bile posle vrhunca ubistava u 12, a aktivnosti su bile u tom rasponu da se nisu mogli doneti zaključci u šest opština?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da. To je tačno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A kad je reč o kretanju izbeglica, vidi se da su u deset opština aktivnosti prethodile ili bile u isto vreme, u 11 su usledile, a u osam se nisu mogli izvući zaključci. I tu su izneseni procenti. Šta nam to govori?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Ako postavimo hipotezu da je aktivnost OVK direktno ili indirektno izazvala ubistva ili kretanja izbeglica, onda bismo očekivali da napadi OVK ili aktivnosti OVK budu često prisutni u vrhuncu hipotetičkog uzroka. Mislim da ova tabela pokazuje da nije bilo uopšte aktivnosti OVK koja bi prethodila vrhuncu u više opština nego što je to opština u kojima smo videli da je došlo do te hipotetične koincidencije. I to mi govori da, odnosno navodi me da odbacim hipotezu da je aktivnost OVK bila uzrok ubistava i migracija izbeglica.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Možemo li sada da pogledamo mogući značaj NATO aktivnosti, to je stranica 12? Šta su bili vaši izvori informacija za NATO napade na geografskoj osnovi, kako biste nam objasnili ili kako ne bismo mogli da objasnimo ubistva ili kretanje izbeglica?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Datumi NATO napada su došli isključivo iz izvora jugoslovenske vlade, jugoslovenske štampe i bili su javno objavljeni u periodu od juna do avgusta 1999. godine.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi ste se ograničili na taj izvor iz kog razloga?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Imao sam dva razloga za to. Prvo, kada sam pozvao američko Ministarstvo odbrane (US Department of Defence), nisu mi odgovorili, odnosno nisu mi uzvratili taj poziv, tako da nisam dobio informacije sa američke strane. Drugo, činilo mi se da je najbolji mogući test za ovu hipotezu da se koriste podaci iz Jugoslavije. U to vreme hipoteza na koju sam se ja usmeravao je bila veza između NATO napada i kretanja izbeglica. Tvrdnja da su napadi NATO-a na neki način motivisali kretanje izbeglica je bila teza koju su na neki način zagovarale vlasti i jugoslovenska vlada. Izgledalo mi je da je najbolji test te hipoteze da se koriste podaci iz Jugoslavije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Tabela na vrhu stranice 11 je slična prethodnoj tabeli i pokazuje da su bili NATO napadi koji su prethodili kretanju izbeglica u tri od 29 opština. Zatim, nisam nešto rekao tačno?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Prethodili su ubistvima u tri od 29 opština.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U ubistvima, ja bih rekao u tri opštine, a kretanju izbeglica u devet opština. Preostale brojne procene 20, šest, 13 i sedam se odnose na opštine gde je došlo do napada nakon vrhunca, ili je reč o materijalu na osnovu koga se ne može doneti zaključak?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: To je tačno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Šta vam to govori o mogućem značaju vazdušnih napada NATO na ubistva i kretanju izbeglica?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Obrazac da su u 20 opština vazdušni napadi NATO usledili nakon vrhunca ubistava čine da NATO napadi ne mogu da budu uzrok ubijanja, jer je došlo do vrhunca i taj vrhunac je prošao pre prvih vazdušnih napada u 20 opština. Slično se odnosi i na kretanje izbeglica. Nije moguće da su NATO napadi direktno i indirektno bili uzrok kretanja izbeglica, pošto je u 13 opština vrhunac bio i prošao pre nego što je došlo do prvog vazdušnog napada.

SUDIJA KVON: Izvinite, još jednom. Da li je NATO bombardovanje prethodilo ili usledilo, vi ste odlučivali od opštine do opštine?

SVEDOK BOL: Tačno.

SUDIJA KVON: Ako je obližnje selo bombardovano juče, a seljani su otišli danas, pa je onda recimo to selo bombardovano sutra, da li to znači da NATO bombardovanje nije prethodilo u tom slučaju?

SVEDOK BOL: Ako je obližnje selo bilo preko opštinske granice, to bi bilo tačno, mi bismo to uvrstili u drugu sekciju na karti.

SUDIJA KVON: Da. Hvala vam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da se na trenutak vratimo na stranicu 11, jer tu nam je potrebno jedno objašnjenje. Treba da objasnimo za zapisnik za one koji budu čitali ovaj izveštaj u narednim mesecima. Na sred stranice vi ste rekli sledeće: „Da bismo testirali zaključke izvedene ovom metodom upotrebili smo drugu statističku metodu...” i sada prelazimo na nešto drugo, jer ste ispitivali zajedničke korelacije između aktivnosti OVK i NATO-a i obrasca kretanja izbeglica i ubistava. Svrha korišćenja druge statističke tehnike je da se i onda idu sledeće reči: „Da se kontroliše korelacija između aktivnosti OVK”. Mi ćemo možda na drugim mestima naći ovu formulaciju „da se kontroliše”. Možete li nam reći onda šta to znači?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: U ovim analizama mi smo ispitivali prvo obrazac ubistava u vremenskom periodu i prostoru i onda obrazac kretanja izbeglica u vremenu i prostoru. Naše pitanje je kakav je statistički odnos, šta obrazac vazdušnih napada NATO-a i aktivnosti OVK imaju sa obrascem ubistava i kretanja izbeglica. Tehnika koja je primenjena je da se koriste statistički odnosi aktivnosti OVK i vazdušnih napada NATO-a da bi se napravila procena na svakoj tački i da bi se onda uklonio efekat te procene i obrasca ubistava i kretanja izbeglica. To uklanjanje je ono što mi mislimo pod formulacijom da se kontroliše.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Pre nego što odemo sa ove stranice, time sam se trebao baviti ranije, ja bih hteo da objasnimo fusnotu 12 koja se u stvari odnosi na ranije ispitivanje koje se bavi aktivnostima OVK i aktivnostima NATO-a i kaže se: „Za ovu analizu koristili smo samo broj prijavljenih ubistava, a ne procenjeni ukupni broj.” Možete li nam to objasniti?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da bismo procenili kada je došlo do vrhunca ubistava u brojkama 8 i 9, mi smo uzeli jednostavno broj prijavljenih žrtava u svakoj od opština u vremenskom periodu. Dakle, koristili smo samo 4.400 ljudi čija imena smo mogli da navedemo da bismo obavili analizu u tabelama 8 i 9. Razlog za to je, kao što sam već ranije rekao, u svom opisu dvodnevnog intervala. Kada

razbijemo podatke na 29 opština, onda nemamo dovoljno podataka, imamo previše nula da bismo mogli da napravimo procenu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala vam. Bilo bi nam korisno kada bismo podsetili sudije da je vaš prvobitni postupak bio da idete od brojke 10.000 do brojke 4.400 i da ste nam objasnili kako ste došli do podatka 10.536 i zašto je bilo važno da se napravi taj drugi korak da bi se došlo do ovog drugog podatka.

SVEDOK BOL – ODGOVOR: To je tačno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Uopšteno govoreći, koliko su konzervativni podaci na koje ste se vi oslanjali u svakoj fazi vašeg izveštaja?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Mi smo uložili sve napore da budemo što konzervativniji, u smislu da donosimo odluke koje idu ka smanjivanju ukupnih procena i smanjivanju procena u svakoj tački u vremenu i prostoru. Suština je bila da prezentiramo statistički slučaj koji će biti što povoljniji za hipoteze koje smo na kraju odbacili, ali nismo to izložili najjačem mogućem testu. Primer takvog konzervativizma je da kad god smo upoređivali dvoje ljudi koji su potencijalno imali dva imena, a potencijalno mogu da se odnose na istu osobu, mi smo pretpostavili da se ta imena odnose na istu osobu. Iako nismo mogli da dokažemo da oni ne pripadaju istoj osobi, time smo mogli da smanjimo ukupnu listu i da smanjimo ukupne procene.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Nakon ove digresije mogu da se vratim na drugo pitanje, reč je o kontroli. Da li možemo da se vratimo na stranicu 13, tu je reč o poslednjem delu izveštaja? Ako pogledamo grafikon, na vrhu stranice vidimo jednu novu reč koja se pojavljuje ispod broja ljudi koji su napustili domove, a to je „ostatak“ ili „ostaci“. Ljudi mogu da pretpostave tehničke stvari na različit način, ponekad misleći na stvari koje se nalaze ovde, ponekad misleći na opšte stvari. Možete li nam vi objasniti prvo šta znači ostaci uopšteno govoreći, a šta znače u ovom slučaju?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Vraćajući se na našu raspravu o kontroli, ako pogledamo gornju liniju na grafikonu 10...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ja nisam hteo da se konkretno bavite ovim slučajem već da nam kažete procentualno šta znače ostaci, a onda ćemo se vratiti na ovaj slučaj.

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Kada želimo da ispitamo efekat jedne varijable na drugu varijabilu, jedne promenljive na drugu promenljivu, onda kao što sam rekao, mi kontrolišemo hipotetičke uzroke i onda gledamo rezultirajući obrazac na hipotetički uzrok, i ako to oduzmemo, tu količinu do koje smo došli, koja je izazvana uzrokom, ostatak od tog originala se naziva ostaci. Znači, to je ono što je ostalo. Uzorak, ostatak nam može mnogo reći o strukturi celog objašnjenja, o unutrašnjim odnosima između te dve promenljive.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kada ste to objasnili konceptualno, možemo li sada da pogledamo tabelu 10, činjenice u ovom slučaju. Šta ove dve linije, „ubijeni ljudi“ i „ostaci“ pokazuju?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Donja linija „ostaci“ opisuje ostatak efekta, odnosno ono što je ostalo nakon što smo mi kontrolisali aktivnost OVK i napade NATO-a. Ono što se uočava u obrascu ostataka jeste da on uveliko sledi originalni obrazac i to prilično približno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vratićemo se na značaj toga za minut. Ali možda bi pomoglo sudijama ako bismo to sad objašnjavali korak po korak. Gornja linija je linija koju smo već videli na stranici 6.

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ono što vi radite, da biste došli do ostataka jeste da oduzimate na neki statistički način taj deo te linije koji je objašnjen aktivnostima OVK i NATO-a. Da li je to tačno?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: To je potpuno tačno, da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da je bio slučaj da su aktivnosti OVK i NATO-a objašnjavale svako ubistvo ili bile u pozadini svakog ubistva šta bi onda ostalo, šta bi bili ti „ostaci“?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: „Ostaci“, ako bi objašnjenje bilo snažnije, onda bi to bila jedna ravna linija, gotovo ravna linija koja bi bila u horizontali ovog grafikona.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, vi biste onda hipotezom objasnili šta se sve pojavljuje na toj liniji ostataka?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da. Statističkom analizom bi se sve objasnilo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, ovde time što ste uklonili ono što je objašnjeno aktivnostima OVK i NATO-a, vi ste došli do linije koja je slična originalnoj liniji?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I šta vam to onda govori?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: To nam govori da objašnjenje nije promenilo obrazac. Objašnjenje koje daje statistički odnos NATO bombardovanja i aktivnosti OVK ne objašnjava obrazac ubistava u tom vremenskom periodu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A sada molim da predemo na stranu 14. Ovaj grafikon, pri vrhu strane broj 11, u stvari prikazuje isto ono, ali za kretanje izbeglica, zar ne?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, da je sve to bilo objašnjeno na aktivnostima NATO-a i OVK, onda bismo u stvari imali maltene jednu ravnu liniju?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Šta nam vi možete reći vezano za liniju koju vidimo kao liniju ostatka?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Linija ostatka prati originalni obrazac, dakle, prati vrhunce i padove i to otprilike u onim istim tačkama.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Podjednako kao i na primer ubistva ili ne?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Pa ne tako snažno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A vidimo ovde fusnotu broj 17, jer vi negde na sredini strane teksta sugerišete, ako bismo mogli malo da se spustimo niže, dakle molim tehničku kabinu da malo spusti snimak, kažete: „Ista analiza se može načiniti i za izbeglice.“ Hvala vam mnogo. Vi kažete u dijagramu 10: „Iste analize mogu biti prikazane za protok izbeglica.“ Rezultati su prikazani na slici 11. „Kao i kod ubistava, obrazac kretanja izbeglica uz kontrolisanje korelacije statističkog uticaja obrazaca OVK i NATO, veoma je sličan originalnom obrascu. Međutim, statistička merenja ukazuju na to da aktivnost OVK, ali ne i vazdušni udari NATO-a imaju slabu, ali приметnu vezu kretanja izbeglica.“ Ako biste mogli to da nam ponovo objasnite, molim vas?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Kada statističar pogleda grafikon 11, ta osoba će zaključiti da tu postoji neko objašnjenje vezano za to koji faktori to objašnjavaju. Tako da, ako bi taj ili ta hteo da sprovede detaljniju analizu, trebalo bi da uzme u obzir individualne faktore, aktivnosti NATO-a i da uzme u obzir njihove individualne doprinose, dakle njihove doprinose u objašnjenju. Ja i moje kolege smo smatrale da ovo zahteva jednu detaljniju analizu, kako prostorno, tako i vremenski, i mi smo to i sprovedi i to se vidi ovde u fusnoti.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Bez da se ponovo vraćamo na to, treba imati na umu da su brojke vezane za migraciju i za lica pokazale obrasce, odnosno da se jug i sever razlikuju od zapada i istoka?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, to je tačno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ako bismo sada mogli nakratko da se osvrnemo na anekse izveštaja na stranama 59, 60 i 61. Molim vas da nakratko pogledate stranu 59.

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Verujem da mislite na stranu 58.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Oh, da. Da, 58, ja mislim da strana 58 zahteva određena tehnička pojašnjenja. Možete li da nam objasnite šta vidimo ovde prvo? Recite o čemu se radi? Naslov ove tabele je „Koefficienti regresije“ i „Odgovor varijabilom“ i tako dalje. Možete li objasniti to, molim vas?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Ovo su koeficijenti, u stvari aktuelni statistički koeficijenti koji su korišćeni za analizu ostataka o kojoj smo upravo sada govorili. Dakle, svi ovi koeficijenti objašnjavaju odnos, pod uslovom da je sve ostalo bilo isto, između jedne određene varijabile i varijabile odgovora. Dakle, to je ono što pokušavamo da objasnimo. Na primer, ako pogledamo vrh treće kolone, dakle varijabila „OVK ubistva” pa onda varijabilu „Kretanje izbeglica tokom vremena”, tumačenje broja 634,9 je da, pod uslovom da je sve ostalo bilo isto u određenom regionu, u određenom vremenskom trenutku, prisustvo svake dodatne srpske žrtve, ako je prouzrokovala aktivnost OVK, da bi onda to dovelo do toga da bi 635 izbeglica manje napustilo to područje u tom vremenskom periodu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala vam. Mi ćemo verovatno moći sami da shvatimo ovu tabelu, ako biste mogli da nam date još jedan ili dva primera. Ovde imamo jednu grešku, tipografsku grešku i trebalo bi da imamo još jednu zvezdicu, zapravo tačku, tamo gde je brojka 2.728,6. Nije li tako?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da. Trebalo bi da bude još jedna zvezdica tamo.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A takođe, vidimo da na strani 58 imamo još jednu zvezdicu, i kao poslednje, dve pa tri zvezdice. Šta znače te zvezdice, šta one predstavljaju?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Zvezdice objašnjavaju odnos između koeficijenata koji se nalaze u tabeli i grešaka koje se povezuju sa tim koeficijentom.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, postoje mogućnosti da su greške takve da u stvari statistička analiza nema nikakvu vrednost?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da. I statistički podaci bez zvezdica ne bi trebalo uopšte da se tumače, budući da je margina greške prevelika.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A otprilike, u najpribližnijim terminima, gde imamo u zagradi brojku koja je u stvari veća od numeričke brojke iznad, bilo minus, bilo plus, znači ta brojka nema vrednost?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: To je skoro blizu polovini. To je upravo 1.96. Ali, da, u tim terminima ste u pravu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, ukoliko je greška procene manja u odnosu na numerički broj iznad, onda je veći broj zvezdica prido-dat. Da li je to tačno?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: U potpunosti da. Potpuno da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Još jedno pitanje kako bismo još pojasni-li stvari. Imamo „OVK – ubistva“, „OVK – bitke“, to je samoobjašnja-vajuće, kao što je i „NATO“, ali šta je sa „Pomak – OVK – bitke“. Da li možete da nam objasnite naslov?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da. „Pomak“ je statistički termin, i zna-či šta se desilo u prethodnom periodu. Dakle, „Pomak – OVK – bit-ka“, to je znači efekat onoga što se desilo u prethodna dva dana u odnosu na kretanja ili ubistva koja su se desila. Dakle, mi ne razma-tramo samo ono što se desilo u tom tekućem dvodnevnom periodu, već i u onom prethodnom dvodnevnom periodu kako bismo objas-nili obrazac ubistava i kretanja izbeglica.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle, kako bismo dobro tumačili ovu ta-belu, kako bismo shvatili kako tumačiti ovu tabelu, ako pogledamo „Pomak – OVK – bitka“ pa onda pogledamo ubistva tokom vreme-na i po regionu, vidimo cifru 11,6, a u zagradi 11,9, u stvari tu ne-mamo zvezdicu, nećemo se onda na to obazirati, već „Pomak – OVK – bitka“, pa onda kretanje izbeglica tokom vremena i po regionu, onda imamo cifru 2.138,4 sa tri zvezdice. Šta to znači?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Pod uslovom da je sve ostalo isto, da-kle OVK bitke, ubistva, NATO aktivnost, pod uslovom da je sve isto, efekat dodatnih „OVK bitki“ na tom regionu, time se predviđa da će i broj izbeglica koje će napustiti taj region biti povećan za 2.138 vi-še izbeglica koje će napustiti svoje kuće za sledeći dvodnevni peri-od. Dakle, to je u periodu od dva dana.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kada vi kažete bitka, mislite na bitku iz-među OVK i...

SVEDOK BOL – ODGOVOR: OVK-a i srpskih snaga.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Sada bih zamolio da nakratko pogledamo stranu 59. Dakle, samo da pogledamo tabelu pri vrhu. Ovde vidimo isti obrazac, šemu, dakle imamo ubistva i onda ostatke ispod, ali je to podeljeno po regionima. Ukratko, recite nam da li postoji bliska korelacija između ostataka i to na svim ovim tabelama i to dakle istok, sever, zapad i jug?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, korelacija je bliska u sva četiri regiona.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Dakle tu imamo isti zaključak, da aktivnosti OVK i NATO-a ne objašnjavaju obrazac ubistava, odnosno da ih uopšte ne objašnjavaju?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Pa ne da ih uopšte ne objašnjavaju, ali daju veoma mali doprinos tome.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu. Hvala. Dakle, veoma mali doprinos. A sada bih hteo da pogledamo stranu 60, molim vas. Kada pogledamo kretanje izbeglica i ako pogledamo to na isti način, dakle, ako je podeljeno na četiri regiona, mi vidimo ovde da je sada ostatak manje blizak sa ubistvima. Da li biste vi mogli da nam kažete koje je vaše tumačenje?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Na severu i na istoku, osim onog vrhunca, dakle to je faza dva, sredina aprila, obrasci ne slede originalni obrazac tako blisko. Međutim, u periodu vrhunca sredinom aprila, oni se približavaju, a onda dolazi do blagog odstupanja kako se ide prema kraju, kada nemamo značajne periode i kada su odstupanja mala. Na jugu i na zapadu, u stvari na jugu putanje su veoma blizu jedne i druge, a na tabeli za zapad, odstupanja su malo veća.

SUDIJA MEJ: Sudija Robinson (Robinson).

SUDIJA ROBINSON: Doktore Bol, ako biste mogli da mi pojasnite nekoliko stvari. Odgovarajući na moje prethodno pitanje, vi ste rekli da kada ste svoja prva dva izveštaja predočili Tužilaštvu, vi ste im

rekli da bi se ti izveštaji predočili u Sudu da bi morali da budu rigorozniji. Ja bih hteo da znam šta ste vi učinili kako bi oni bili rigorozniji? Vi ste spomenuli jedno pitanje, rekli ste da gde god je bilo nekog sukoba, da biste vi uzeli pravac koji bi to učinio rigoroznijim testiranjem, tako da biste ga na kraju mogli eventualno odbaciti. Možete li nam sada reći koje ste konkretne metode koristili da bi to bilo rigoroznije?

SVEDOK BOL: Jedan je već pomenut. Dozvolite da sada navedem još tri. Prvo je sledeće. U vezi sa ona prva dva izveštaja, ja i moje kolege smo tražili daleko detaljniji pregled, recenziju i to kao što smo rekli na samom početku, tražili smo da to učini komitet statističara iz Evrope (Europe) i SAD. Dakle, oni su svi bili u prilici da pregledaju na crt izveštaja. Ranije vezano za one moje prethodne izveštaje, ja sam nacрте davao kolegama i nekim savetnicima koji su davali svoje komentare, ali se nije radilo o pravim recenzijama, kao što smo imali za ovaj izveštaj. Zatim druga mera koju smo usvojili odnosila se na proces sravnjivanja. Mi smo imali spiskove imena ljudi za koje je bilo rečeno da su ubijeni, odnosno to se spominjalo u izveštajima svedoka. E sada kako bismo došli do ove brojke 4.400, mi smo morali da utvrdimo koji broj ubistava se pojavljuje u raznim izveštajima. Dakle, morali smo da pogledamo spisak Hјuman rajts voča, tamo je bilo na stotine imena, kako bismo utvrdili koja imena se nalaze i na drugim spiskovima. Naravno, to je veoma teško obaviti, budući da postoje brojni faktori koji onemogućavaju da se načini jedna precizna komparacija kako bismo osigurali da to bude što je pouzdanije moguće i kako bi kriterijumi bili rigorozni. Dakle, svako poređenje između sistema, između svih ovih sistema koje smo pominjali, dakle iz izveštaja ABA/CEELI, informacije o ekshumacijama Hјuman rajts voča, OEBS-a i evidencije albanske pogranične policije, dakle sve smo to dva puta poredili i upoređivanje su činile barem dve osobe, u nekim slučajevima čak tri, četiri, pet osoba i sve te osobe su prošle obuku kako bi mogli to da urade, kao što je opisano u dodatku 1. No, da odgovorim na vaše pitanje, mislim da je bilo najvažnije da možemo da utvrdimo pouzdanost sravnjivanja podataka u statističkom smislu. Kad kažem pouzdanost, recimo kada bi ponovo sve to obavili, opet bi

došli do istih podataka. Dakle poklapanje je bilo u 94 posto slučajeva. Dakle, svi kodifikatori, svi koji su radili na tome, koji su odlučivali o imenima, da li treba da se sravne, oni su se slagali u 94 posto slučajeva. Ostatak od 6 posto, te podatke su sve pregledali njihovi nadređeni koji su onda doneli odluke o tome. Dakle, to je to dodatno što je urađeno za ovaj izveštaj, a što nismo radili za prethodne izveštaje.

SUDIJA ROBINSON: Da. Nastavite.

SVEDOK BOL: I finalno, ove statističke kalkulacije o kojima sada govorimo, o procenama i analizama, uvek su dve osobe to radile nezavisno, koristeći različite kompjutere, različite softvere, dakle različite operativne sisteme. Mi smo polazili od istih podataka, utvrdili smo matematičke formule koje ćemo koristiti i onda smo recimo ja i jedan kolega nezavisno načinili softver za analizu i onda smo se, morali smo da proverimo da različite osobe koristeći različite kompjutere, softvere i sve ostalo, dođu do istih rezultata. Naravno, to je bio veoma skup proces, ali mi smo smatrali da moramo to da uradimo.

SUDIJA ROBINSON: Hvala vam na odgovoru. Bez obzira na ove dodatne rigorozne mere, da li bi vaši zaključci mogli da budu jači od onoga što ste rekli za figuru broj 8, na strani 11, a to je da to odbacuje, ide u smeru odbacivanja određene hipoteze? Dakle, da li zaključak može da bude snažniji ili je to ono najjače?

SVEDOK BOL: Zaključak bi mogao da bude snažniji, što se tiče grafikona broj 8. Naj snažnije što bih ja mogao da kažem jeste da je tendencija da se ta hipoteza odbaci, no ako nastavimo vezano za ostale hipoteze, onda bi naši zaključci mogli da budu snažniji.

SUDIJA ROBINSON: U redu, hvala vam, razumem. Ovaj statistički metod koji ste vi razvili, da li je on ikada korišćen na Sudu, u nekom sudskom postupku ranije?

SVEDOK BOL: Ako bih mogao da svoj odgovor podelim na tri dela. Procedura koja je korišćena kako bi se opisao migracioni proces sas-

toji se od statističkih alatki, da tako kažem. To su različiti metodi, a svaki metod je lako prepoznatljiv bilo kom statističaru ili demografu. Ja ne znam da li su te metode ranije objedinjene na ovakav način, ali osnovne komponente se široko koriste u svakoj statističkoj analizi, uključujući i statističke analize u sudskim postupcima. No, ja nemam konkretna saznanja o tome. Što se tiče druge metode, a to je metoda za proračunavanje ukupnog broja ubijenih, opet nemam konkretne informacije o upotrebi te metode u sudskom postupku, no ovaj metod se koristi za popis stanovništva. Kao što vam je poznato, to je recimo osnova za izbore, tako da je to metoda koja je dobro poznata, budući da su popisi uvek parcijalni, budući da se ne može svako obuhvatiti. To je metoda koju demografi koriste kod popisa stanovništva. Što se tiče treće metode, ja mogu da odgovorim sa da, ne mogu da vam dam primere. No ova analiza ostataka regresije, to je najuopštenija statistička tehnika koja se koristi kad god statističari i demografi žele da analiziraju odnos između nekoliko varijabla.

SUDIJA ROBINSON: Ja govorim posebno o sudskim postupcima.

SVEDOK BOL: Ja mislim da jeste korišćena, mada ne znam ni za kakav konkretan predmet, budući da nisam advokat, tako da mi nisu poznati detalji.

SUDIJA ROBINSON: Ako biste mogli da mi pomognete u vezi sa ovim pitanjem. Ja shvatam korisnost vaše metode pri analiziranju širokih obrazaca i trendova. Ali u ovom slučaju, u ovom predmetu nas interesuju konkretni navodi koji se odnose na određena geografska područja. Recimo, postoji tvrdnja da je došlo do kretanja od tačke A do tačke B, na primer, i da je to prouzrokovala određena pojava, određeni fenomen. Postoje dokazi da je pre tog kretanja recimo postojala aktivnost OVK, da je postojala NATO aktivnost i da je postojala takođe i aktivnost srpskih snaga. Sad je zadatak ovog Veća da utvrdi šta je bio uzrok vezano za konkretne tačke optužnice. Nisam siguran da mi je baš jasno kako vaša statistička metoda koja je veoma korisna kada govorimo o nekim širokim obrascima ponašanja, ali ne znam kako nam to može konkretno pomoći u vezi sa ovim

konkretnim pitanjem koje je veoma konkretno i vezano je za određeno područje i u vezi koga možda postoje dokazi, a možda i ne postoje.

SVEDOK BOL: Pa mislim da kada sam došao do svojih zaključaka, odnosno da je to možda dalo određeni odgovor na vaše pitanje vezano za uzroke, budući da sam ja zaključio da su dva uzroka statistički nemoguća i to na osnovu dokaza.

SUDIJA ROBINSON: Gde se, na primer, NATO bombardovanje događalo, a da je posle došlo do kretanja stanovništva, ja bih zaključio, naravno, da NATO bombardovanje nije uzrok tome, to ne bi bio neki genijalan zaključak. No, pitanje je kada imamo dokaze o tome da su se sve tri pojave desile pre kretanja, onda tu u stvari imamo konfliktnu situaciju i tu nam je potrebna pomoć. E sada, mene interesuje kako vaša analiza može da nam pomogne oko rešavanja tog pitanja, a valjda ćete doći do toga.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Nismo još stigli do zaključka, no u vezi ovoga što je sudija Robinson pitao, hteo bih da se nadovežem i da odgovorite na nekoliko pitanja. Vezano za recenziju, mislim da bismo na strani 61 mogli da vidimo šta ste vi još dodatno uradili nakon što su vam recenzenti sugerisali određene stvari. Da li sam dobro rekao, da se to nalazi na strani 61?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ja nisam nameravao da detaljno o tome razgovaramo, no kada pogledamo „procenu broja ubijanja“, dakle kada se to uporedi sa „alternativnim datumima“, šta to u stvari znači?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Većina naših, u stvari veliki deo naših argumenata se tiče, odnosi se na to da li su se ubistva desila baš tada kada mi procenjujemo da su se ona desila. Dakle, razumno pitanje bi moglo da bude, šta recimo ako su svedoci pobrkali datum? Šta se onda dešava sa analizom, kako to utiče na analizu? Naš odgovor na to veoma razumno pitanje jeste da svaki datum detaljno po-

gledamo, dakle sve datume koje su nam dali svedoci i da onda taj datum pomerimo što je moguće pre ili kasnije, dakle raniji i kasniji datumi. Dakle, mi smo sve datume pomerili ili što je moguće pre ili što je moguće kasnije za svaki datum.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: To su vam predložili recenzenti?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Pa to je u stvari bilo pitanje koje nam je postavljeno. Šta će se desiti sa vašom analizom ako su datumi neprecizni?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Izvinjavam se ako prebrzo govorim, no da li brojke ili tabele koje vidimo, da li one vode do nekih drugih zaključaka, u bilo kom smislu?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Ne. Zaključci su u suštini isti, s obzirom na ovo radikalno pomeranje koje smo izvršili kako bismo to i testirali.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Drugo pitanje vezano za pitanje sudije Robinsona jeste vezano za korišćenje ove metode u sudskim postupcima, ali se to u stvari ne odnosi na grafikone 8 i 9. To se odnosi na ostale grafikone gde je ta metoda korišćena, da li je to tačno?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: To je korišćeno za druge?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: To je korišćeno za druge.

SUDIJA MEJ: Pre nego što nastavite hteo bih samo da prekinem na trenutak. Sada je pet do četiri. Očigledno da nećemo moći da saslušamo sledećeg svedoka danas. Mi obično radimo do 16.00. Da li ćete uskoro završiti?

TUŽILAC NAJS: Ja mislim da bih završio brzo zato što imam samo zaključnu stranicu svedoka, da bih išao dalje sa jedne na drugu stavku.

SUDIJA MEJ: Da, gospodine Miloševiću, budite kratki.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Vrlo kratko. Pošto govorite o sledećem svedoku, ja uopšte nisam tražio odlaganje unakrsnog ispitivanja. Čuo sam da je to tražio prijatelj suda, ali kao što znate, prijatelji suda mene ne zastupaju. Neki dan kada sam pokazivao sve ovo mnoštvo papira, tu sam pokazao kao primer nekorektnosti i pristrasnosti, a ne kao moj zahtev za bilo kakvo razumevanje, jer njega ionako nema, a pogotovo ga nema u pogledu bilo kakve moguće konsultacije sa saradnicima o kojima je govorila druga strana, jer ja ne mogu da komuniciram ni sa kakvim saradnicima, osim putem telefona. Prema tome, molim da imate u vidu.

SUDIJA MEJ: Samo trenutak. Da li smo dobro shvatili? Vi kažete da želite sada unakrsno da ispitujete ovog svedoka?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja sam rekao da nisam tražio odlaganje unakrsnog ispitivanja, što podrazumeva da ću nastaviti kada završi svedok svoje izlaganje, s mojim pravom da ga unakrsno ispitam.

SUDIJA MEJ: U redu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: To je valjda normalno, nije ništa što ja tražim od vas.

SUDIJA MEJ: U redu, u redu. Sada ćemo napraviti pauzu od pet minuta, a onda ćemo nastaviti sa svedočenjem.

(pauza)

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS: Hvala vam. Možemo sada da predemo na zaključke na strani 15.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, samo da kažem, ja sam nameravao moja pitanja da postavljam nakon vašeg glavnog ispiti-

vanja i mislio sam da ste vi završili. Zbog toga želim da kažem zašto sam ja tada postavio svoja pitanja.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Mi ćemo sada, prvo smo se bavili prilozi-
ma zato što se oni pominju u samom tekstu. Da predemo sada na
stranu 15, molim vas. Format toga, videćemo da ste se već bavili sa
dve hipoteze, prvo aktivnostima OVK, onda NATO-a, a onda ktiv-
nostima jugoslovenskih snaga. Malo gore na toj strani, doktore Bol,
vaša analiza do sada opisivala je, koristeći različite tehnike, objašnja-
vala je koji su vaši zaključci u vezi sa aktivnostima NATO-a ili OVK i
koliko je njihovo učestće u aktivnostima kada su u pitanju izbeglice i
ubistva. Doktore Bol, prvo smo odbacili mogućnost, hipotezu da je
bombardovanje NATO-a prouzrokovalo povećanje u ubistvima ili
migracijama?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: U oba slučaja NATO nije pokazivao do-
voljne korelacije da bi se smatrao verovatnim uzrokom. Prema tome,
odbacili smo tu hipotezu da je NATO uzrok ubistava ili obrazaca mi-
gracije. Onda odbacujemo takođe hipotezu da je aktivnost OVK
prouzrokovala obrasce i statističke obrasce ubistva. Prema tome, ak-
tivnost OVK nije verovatan uzrok za čak više od manjeg dela ubista-
va. Četvrti faktor je da ima izgleda nešto korelacije u određenim pe-
riodima i određenim regionima između aktivnosti OVK i toka, to jest
kretanja izbeglica.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Znači, pod aktivnošću OVK vi mislite na
sukob između OVK i Srba?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, to je tačno, jer je tu došlo do srp-
skih žrtava koje je prouzrokovao OVK i razmene vatre između OVK i
jugoslovenskih snaga.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da sada predemo na treću hipotezu koju
vidimo na strani koja ima naslov „Jugoslovenske snage”. Razmotri-
ćemo tu hipotezu, da su „jugoslovenske snage organizovale i spro-
vele sistematsku kampanju nasilja koja je za posledicu imala ubistva
i kretanja izbeglica. Statistička analiza korelacija ne može da dokaže
da su jugoslovenske snage bile onaj spoljašnji uticaj koji je bio od-

govoran za opažene obrasce. Međutim, nalazi ove studije u saglasnosti su sa hipotezom da je akcija jugoslovenskih snaga bila uzrok ubistava i kretanja izbeglica". Da stanemo samo tu. Da li i dalje vi tako mislite?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Mislim da sam sad opet počeo da žurim, a ne bi trebalo to da radim. Znači, postoje vrhunci aktivnosti, kao i najniže tačke kada su u pitanju kretanje izbeglica i ubistva. Da li vi pronalazite jednu značajnu vezu koja vam pomaže u vezi između njih?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Koji bi bio najbolji grafikon da objasni tu vezu ili to može da uradi bilo koja slika?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Mislim da to može da uradi bilo koja slika, ali možda je slika 2 najjasnija i mislim da se ona nalazi na strani 6, nisam siguran.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim da se to stavi na grafoskop. Znači strana 6, to je najranija procena ukupnog kretanja izbeglica i ubistava u tom vremenskom periodu.

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Uveče 6. aprila, jugoslovenske snage su proglasile jednostrani prekid vatre zbog pravoslavnog Uskrsa koji je padao u nedelju, 11. aprila. 6. april je bio utorak i te večeri je objavljen taj prekid vatre. Narednog dana, što je vrlo zanimljivo, koristeći različite ove statističke tehnike i različite podatke, mi smo pronašli da je došlo do drastičnog i konzistentnog pada u kretanju izbeglica i u ubijanjima i to se podudaralo vremenski sa objavom prekida vatre od strane jugoslovenske Vlade. Ljudi koji su napuštali kuće i ljudi koji su ubijeni, brojke za njih su pale drastično i ostale su niske za sledećih nekoliko dana. Ne znam da li je jugoslovenska Vlada poništila prekid vatre, ali čini mi se da su neprijateljstva ponovo počela u neko doba za vreme vikenda, otprilike u vreme pravoslavnog Uskrsa, kada se ponovo popeo broj ljudi koji su napuštali svoje kuće i popeo se broj ubistava. Mislim da je ta uslovna veza vrlo dramatična, u svetlu vrlo

visokih brojki ubistava i toka kretanja izbeglica odmah pre prekida vatre, pre nego što je to objavljeno. To je navelo mene i moje kolege da potvrdimo, to jest da kažemo da su dokazi koje smo mi pronašli, to jest statistički dokazi konzistentni sa hipotezom da su jugoslovenske snage uzrok ovih primećenih obrazaca.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala vam. Pored zahteva vaših recenzentata da vi neke stvari ponovo razmotrite ili da dodate nešto vašem izveštaju, da li ste vi onda primili zahtev ili nalog od Tužilaštva na koji ste vi odgovorili tako što ste dodali još deo materijala veličine tri strane?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, bilo je nekoliko takvih zahteva u februaru ove godine.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ja ću sada razložiti, sada kada nam je poznato to što ste radili, baviću se vrlo jednostavnim predlozima. Da li su vas zamolili da vi dalje razložite neke stvari i da proverite rezultate različitim sistemima?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim da to objasnite ukratko.

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Zamolili su nas da pogledamo vezu između toka i kretanja izbeglica i ubistava koristeći istu metodu iz slika 8 i 9, sa istim procentima i mi smo tu metodu nazvali „metoda uspona“. Mi smo sprovedli tu analizu i hipoteza je bila da, ako su te dve serije bliske, srodne i ako zateknemo ubistvo, prisustvo hipotetičkog uzroka na vrhuncu efekta, onda ćemo isto tako moći da pretpostavimo da će se vrhunac ubistava slagati sa krivuljom kretanja izbeglica. Mi smo pronašli da je u oba slučaja broj opština koji je zadovoljio tu hipotezu bio prilično visok, 69 posto i 83 posto u prvom i u drugom slučaju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: A koja je druga analiza tražena da sprovedete?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Isto tako smo trebali da razmotrimo nezavisne uticaje aktivnosti NATO-a i OVK na ubijanje i migraciju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim da pogledate kartu i da ponovo razmotrimo istu tu temu, ali samo sa jednim faktorom, a to je faktor iz slika 10 i 11.

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Slike 10 i 11 su one slike koje smo mi razložili kasnije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Znači slike 10 i 11 se bave zajednički efektom OVK i NATO-a, a vi ste se onda njima bavili odvojeno?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, a zaključci su isti, da je bombardovanje imalo vrlo malo efekta na bilo koji obrazac i da aktivnosti OVK nemaju nikakvog efekta na ubistva, ali su imale nekakvu vezu sa kretanjem izbeglica u severnim i istočnim krajevima.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Moje poslednje pitanje koje je malo više stvar detaljnosti. Molim da pogledate prilog tri, dodatne izvore za aktivnosti OVK i NATO-a, znači jednu stranu pre toga, stranu 64. To je strana pre strane 63, ona nema broj. Dajte nam predstavu o preciznosti vašeg izveštaja. Vi nam dajete tu ideju i vi kažete da su vaši dodatni izvori za aktivnosti OVK i NATO-a bili sledeći: nabrajate albansku grupu za ljudska prava, a onda na toj strani idete sve do kosovske štampe, a na sledećoj strani vidimo imena svih izvora na koje ste se oslanjali. Znači imamo i dalje kosovske medije i onda idemo na dnevni izveštaj. Znači, to su sve izvori na koje ste se vi oslanjali da biste tražili podatke o aktivnostima NATO-a i OVK da biste potkrepili vašu hipotezu?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da. NATO aktivnost, informacije o tome su bile izvučene iz jugoslovenskih izvora i to je navedeno ovde, ali svi ovi elementi koji su navedeni bili su izvori za mere koje je sproveo OVK.

TUŽILAC NAJS: Hvala, gospodine Bol, ja sam završio sa ispitivanjem.

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Miloševiću

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja želim, pre svega, da završim sa prigovorom, pošto ste me prekinuli, dakle smatram elementarnim minimumom pristojnosti ...

SUDIJA MEJ: Koji je vaš prigovor?

UNAKRSNO ISPITIVANJE: OPTUŽENI MILOŠEVIĆ

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Rekao sam kojim sam povodom, kojim sam povodom i zašto ilustrovaio krajnju nekorektnost, izolaciju i uskraćivanje svake mogućnosti ravnopravnosti pred ovom vašom nelegalnom institucijom. A tražio sam vrlo jasno bar minimum pristojnosti, da se redosled tih svedoka koje suprotna strana ovde izvođi, da bar za nedelju dana unapred i očekujem da dobijam redosled svedoka bar za nedelju dana unapred ubuduće. U pogledu ovog unakrsnog ispitivanja počecu odmah. Da bih postavio prvo pitanje, citiraću prvo ono što piše u samom materijalu, jer ovde ima objašnjenje organizacije za koju svedok radi, znači Američko udruženje za naučni napredak i tako dalje. Ovde piše ovako: „Ovde sadržani materijali predstavljaju mišljenja autora i urednika i ne mogu se smatrati stavom programa za nauku i ljudska prava Američkog udruženja za naučni napredak“, onda ima u zagradi, u originalu „American Association for the Advancement and Science (AAAS)“ ili Srednjoevropske i Istočnoevropske pravne inicijative Američke advokatske komore.“ Dakle, ne mogu se smatrati stavom ni jednog ni drugog. I ovde isto ima u zagradi „American Bar Association Central and East European Law Initiative (ABA/CEELI) ili neke od organizacija učesnica. AAAS-ov komitet za naučnu slobodu i odgovornost u skladu sa svojim mandatom i politikom udruženja podržava izdavanje ovog izveštaja kao naučnog doprinosa ljudskim pravima. Interpretacije i zaključci pripadaju autorima i ne predstavljaju stano- višta odbora AAAS-a niti veća CSFR-a ili članova udruženja.“ Dakle, ne predstavljaju stanovište ni jednog, ni drugog, ni trećeg, ni člano- va udruženja. Isto tako, ovde izneta stanovišta nisu odobrili Posla- nički dom ili Odbor guvernera ABA, pa se stoga ne može smatrati

da predstavljaju politiku ABA. „Ništa sadržano u ovoj publikaciji ne treba smatrati pravnim savetom za konkretne slučajeve, te su čitaoci odgovorni za dobijanje takvih saveta od sopstvenih pravnih savetnika. Ova publikacija, kao i sve ovde sadržane informacije i stavovi namenjeni su isključivo za obrazovne i informativne svrhe.“ To piše, dakle, ovde i onda potpisano Američko udruženje za naučni napredak. S obzirom da to piše, moje pitanje prvo glasi: da li to što ovde piše isključuje upotrebu vašeg rada za primenu u funkciji optužbe?
SVEDOK BOL – ODGOVOR: Ovaj izveštaj ne predstavlja pravni savet, ja nisam advokat, ali jesam naučnik i ja smatram da mogu da ponudim naučni uvid u ove obrasce i u tome se sastoji moj napor.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste rekli da je ovo statističko istraživanje?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Izvinjavam se, da li je to pitanje?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da, to je pitanje. Ovo je statističko istraživanje?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, to nije sociološko istraživanje?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Nešto u isto vreme može da bude i sociološko i statističko, a statistički se odnosi na metodološki pristup koji je preduzet.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste govorili isključivo o statistici i statističarima, ovde nema nikakvih elemenata sociološkog istraživanja. Da ili ne?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Pitanje me zbunjuje. Mislim da u mojoj zemlji sociološka ispitivanja i na univerzitetu gde sam ja doktorirao ima kvantitativnu prirodu i ja mislim da većina američkih i verovatno evropskih sociologa priznaje da se sociologija kao i statistika poziva na metode koji su korišteni.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ovo nisu metodi, nego metodološki postupci koje vi koristite. Između metoda i metodološkog postupka postoji velika razlika. Da li znate da objasnite razliku između metoda, na primer između sociološkog metoda i metodološkog postupka koji ste vi ovde upotrebili?

SUDIJA MEJ: Koja je poenta ovog pitanja?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa koja je uopšte poenta objašnjavanja da je ova statistička analiza netačnih podataka sociološko istraživanje. Svedok je pomenuo primenu metoda, pomenuo da svi sociolozi prihvataju kvantitativne metode. Kvantitativni metodi imaju svoje ograničeno tumačenje i domašaj i ne može se sve objašnjavati kvantitativnim metodama, jer kad bi se sve moglo statistički objašnjavati, onda ne bi bilo ni potrebno da postoji sociologija kao najopštija nauka o društvu. Dakle, tražim od svedoka koji, kako smo čuli ovde, ima doktorat socioloških nauka da ukratko samo definiše razliku između socioloških metoda i metodološkog postupka koji je ovde upotrebljen?

SUDIJA MEJ: Ovo je irelevantno pitanje. Pitajte ga o njegovom dokaznom materijalu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej, vi mene ne možete da ograničavate u pitanjima, pogotovo što je ovde...

SUDIJA MEJ: Ja mogu, u onome što je relevantno. Možda doktor Bol može da nam pomogne. Čuli ste šta se traži. Da li vi možete na bilo šta da odgovorite u odnosu na ovo što je pitano?

SVEDOK BOL: U stvari, ne.

SUDIJA MEJ: Hvala vam.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Meni je i taj odgovor dovoljan. Vi dakle kao doktor sociologije ne možete da odgovorite na pitanje o razlici...

SUDIJA MEJ: Ne, to je komentar.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Neću komentarisati. Dakle, uz to što imamo ovakvo objašnjenje američke asocijacije, vaš odgovor na pitanje da li takvo objašnjenje isključuje upotrebu vašeg rada za potrebe i u funkciji tužbe jeste da vi niste pravnik, a ne da ili ne?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Ja nisam advokat i prema tome, smatram da nisam kompetentan da govorim o tome. Ne znam da li vam to odgovara na pitanje ili ne, ali to je odgovor na moje pitanje. Ja sam statističar i ponudio sam statističku i sociološku analizu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Upravo to i tvrdim, da ste statističar, a da ovo nije sociološka analiza nego statistički prikaz. Sledeće pitanje mi je da li je od vas traženo da ispitajte i kretanje srpskih izbeglica u toku NATO agresije?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Ne.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Rekli ste da je ovaj vaš rad finansiran sredstvima američke vlade?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Delimično.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U većoj meri ili u manjoj meri, pretežno ili zanemarljivo?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Moja prethodna studija je bila finansirana iz sredstava američke vlade, a ovaj izveštaj je finansiran pomoću sredstava mojim saradnicima, mojim partnerima, iz sredstava američke vlade.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pošto od vas nije traženo da ispitajte i kretanje srpskih izbeglica sa Kosova i Metohije, da li vam je možda u interesu upoređivanja u vašoj statističkoj analizi palo na pamet da to sami samoinicijativno učinite?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Ne.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li ste ikad čuli za neki podatak o broju srpskih izbeglica koje su napustile područje Kosova i Metohije za vreme bombardovanja?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Video sam jedan rad na jednoj međunarodnoj konferenciji, koji je prezentirao jedan srpski statističar u septembru 2000. godine, na ovu temu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li znate da se cifra kreće na nivou od 100.000 Srba koji su pobjegli zbog intenzivnog bombardovanja Kosova?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: To ne znam i ne sećam se pojedinosti iz njegove prezentacije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li ocenjujete da bi i za potrebe statističke analize podataka, koje ste vi ovde prezentirali, bilo korisno da ste uzeli u obzir i ta kretanja kada je reč o Srbima i uopšte nealbanskom stanovništvu sa Kosova i Metohije i uporedili sa ovim kretanjima?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Ova studija prati kretanja izbeglica i ubistva Albanaca sa Kosova i ne bavi se podacima u odnosu na druge grupe.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ali vi dobro znate da se bavite jednim kompleksnim pitanjem jednog vrlo složenog konflikta koji se odvijao na Kosovu i Metohiji, a da li mislite da je prilično pojednostavljivanje ili rekao bih jednostrano svesti to na statistički prikaz cifara samo albanskih izbeglica?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Izvinjavam se, ima dosta delova tog pitanja za koja nisam siguran da sam ih shvatio. Da li možete da preformulišete pitanje, molim?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li je na Kosovu bila reč o jednom složenom konfliktu, dakle koji se ne može svesti samo na jedan svoj činilac, na statističku obradu albanskih izbeglica?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Ja nisam politički analitičar tako da ne mogu da kažem da li je to kompleksno ili nije. Ja sam se bavio studijama, izradio sam studije o kretanjima izbeglica i o ubijanju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li se mogu raditi studije o kretanjima izbeglica ako se nemaju elementarne predstave o istorijskom, političkom, vojnom, ekonomskom, socijalnom i da se tu zaustavim, i svakom drugom kontekstu u kome se pokušava da napravi analiza?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Ova se studija bavi statističkim obrascima u svetlu tri hipoteze za koje smatram da su tri najbitnije hipoteze koje su ponuđene da bi objasnile te događaje. Ni ja ni moji saradnici nismo kompetentni da dajemo dodatne analize van onih zaključaka koji su dati u ovom izveštaju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A ko je postavio te tri hipoteze koje ste sad pomenuli?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Mi smo uzeli hipoteze iz političkih debata koje smo slušali i koje su izrazili razni učesnici tih debata. Kada je reč o našem radu, ja sam čuo dve hipoteze koje je izneo optuženi u ovom slučaju, a s obzirom na moje netehničko shvatanje optužnice. Koliko sam shvatio, on upravo zastupa te dve hipoteze i mislim da su one relevantne za našu raspravu danas.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Mislite na neke moje hipoteze, da li sam vas dobro razumeo?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Onda ste ih pogrešno shvatili, ali na to ćemo doći kasnije. U iznošenju vaših biografskih podataka, čuli smo da je nabrojano da ste se svim ovim aktivnostima bavili ovakvim statističkim istraživanjima u priličnom broju zemalja u poslednjih nekoliko godina. Da li je moguće konstatovati da su sve te nabrojane zemlje imale krize, konflikte i da je u sve te krize i konflikte bila umešana američka administracija?

SVEDOK BOL – ODGOVOR: Da, sve su te zemlje imale neku vrstu krize ili konflikta, ali ne mislim da je učešće američke vlade jasno u svim od njih. U nekima možda jeste.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A u kojima nije, od ovih koje ste vi nabrojali?

SUDIJA MEJ: U čemu je relevantnost toga? Gospodine Miloševiću, postavite mu pitanje u vezi sa njegovim svedočenjem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej, relevantnost je u činjenici, pošto se ovde statistika koja je poznata baš među najvećim statističkim imenima sveta, da se njom može sve dokazati, zloupotrebljava u funkciji opravdanja porobljivačke politike koju vodi američka administracija. Nauka se takođe može zloupotrebiti. Hemija se zloupotrebljava za pravljenje bojnih otrova, atomska fizika za pravljenje atomskih bombi. Dakle i...

SUDIJA MEJ: Molim vas da postavimo pitanje svedoku. Samo trenutak. U različitim studijama koje ste radili, da li su one na bilo koji način bile u službi američke politike?

SVEDOK BOL: Nikada nisam svesno imao kontakte sa predstavnicima američke vlade u obavljanju svog posla, niti na bilo koji način ostvarivao američke interese svojim radom. Mislim da je ovde nešto pogrešno shvaćeno. Pošto sam ja rad koji sam obavljao u Gvatemali, Salvadoru, taj rad je bio vrlo kritičan za američke interese i američku politiku, bio je kritičan u odnosu na američku politiku i američke interese u to vreme, onda to može na izvestan način da pojasni pitanje koje mi je postavljeno.

SUDIJA MEJ: Sada ćemo da prestanemo sa radom. Sada je 16.30. Molim vas dođite sutra u 9.30.